

Bilecz Endre (történész, politológus) előadása: Bibó István és a népiség

1988. december 5.

<https://mediateka.ek.szte.hu/items/show/27021>

Hangfájl: 050_051.mp3

Átirat

[00:00:01](#)

Bilecz Endre: A népiség az utóbbi öt, hat évtizedben a magyar progresszió egyik alapvető szellemi irányzata. Hát a polgári radikalizmus, illetőleg a szociáldemokrácia a demokratikus szocialista szellemi irányzat mellett és Bibó a következő 6 pontban foglalja össze 1979-ben, a halála előtt röviddel, a népi mozgalomnak a jellemző vonásait *Levél Borbándi Gyulához* című írásában. Ezeket olvasnám tehát, ahogy Bibó látja. Első: *A népi mozgalom kiváltója a magyar parasztságnak, mindenekelőtt az igen nagy számú szegény parasztságnak még kelet-európai összehasonlításban is példátlan mértékű anyagi és szellemi nyomorúsága* - mondja ezt tehát a '20-as, '30-as évekre vonatkozóan, amikor ez az irányzat népi írók mozgalma, falukutatók, szociográfusok mozgalma ugye elindult, és a földreformot középpontba helyezte. Másodszor: *Kísérő jelenségeként igen kiterjedt és gazdag szellemi tevékenység jelentkezett elsősorban az irodalom és a társadalomtudományok terén.* Hát ez, azt hiszem, a legismertebb része ennek a dolognak. Harmadik: *Egyenletes fejlődés esetén egy igen gazdag és eredményes politikai reformkor inspirálója lehetett volna.* Ezt érti a '30-as és a '40-es évekre ugye.

[00:01:22](#)

Negyedszer: *Bár kidolgozott és dogmákban foglalt ideológiája nem volt, de eszményeinek és kritikai hozzáállásának a végiggondolásából, egy olyan elvi gondolatsor következett volna, amely a kommunizmus és a kapitalizmus hagyományos, ma már nagymértékben sterillé vált, de a világot ma is uraló ellentétén túlmutat, és ezáltal ennek a mozgalomnak népi, nemzeti és társadalmi kereteken túlmutató általános érvényű tanulságait is magában rejt.* Ötödször: *A magyar népi mozgalom előbb felsorolt sajátosságai között megemlítenék egy bizonyos patrióta magatartást, nem ideológiát, csak magatartást, amelyik nem jelent nacionalista ideológia álláspontot, hanem sokkal inkább egy bizonyos érzelmi elkötelezettséget, mely ugyanakkor nagyon erősen distanciálta magát a kizsákmányoló úri rétegek történeti nemzeti tudatától, és adott esetben teljes mértékben kész volt a sokkal nemzetközibb szellemi munkás mozgalmakkal együttműködni. Ugyanakkor a magyar népi mozgalom egész fennállása alatt élvezte az erősen nemzeti szellemű úri értelmiség reformer szárnyának nem is kisleány szimpátiáját, adott esetben támogatását.*

[00:02:36](#)

Hatodszor: *A mozgalomnak több érintkező pontja volt az ugyancsak a francia forradalmi eszméket követő magyar októberizmussal is* - mondja Bibó, itt azt érti, hogy tulajdonképpen ők '45 előtt Jászi Oszkárt és Károlyi Mihályt nyíltan nem idézhették, hogy közös az álláspontjuk, mert ez körülbelül azt jelentette volna, mint hogyha valaki azt hangsúlyozza, hogy '56-tal és Nagy Imrével közös az álláspontja Magyarországon mondjuk 1956 és '88 között. Tehát az a nyilvánosságból való, a szellemi közéletből való automatikus kizárást jelentette volna. Tehát Bibó alapvetően itt látja a kapcsolódási pontokat, ahogy elég tisztán kijön, hogy a magyar

progresszióknak végül is van három alapvető irányzata a 20. sz-ban, az egyik ez a polgári demokrata, polgári radikális irányzat, amelyik hát Magyarországot úgy akarja modernizálni, hogy a nyugat-európai mintákat szinte változtatás nélkül kell átvenni, a civil társadalmat is, a parlamentarizmust is, tehát a nyugat-európai társadalmi és politikai, gazdasági intézményrendszert és Magyarországot így közvetlenül emelni be Európába.

[00:03:52](#)

Emellett adott ugyebár a Szociáldemokrata Párttól, a századfordulótól kezdődően egy olyan szocdem, demokratikus szocialista irányzat, amelyik ugyebár sosem proletárdiktatúrában gondolkodik. Sosem az osztályharc kizárólagosságában gondolkodik, hanem osztályharc mellett mindig is társadalmi együttműködést is feltételez, és a polgári radikálisokkal ugye egy polgári demokratikus átmeneti formációban, ami a szocializmust megelőzné, politikai szövetségeket köt már '18 előtt is. '18-ban ugye együtt is kormányozzák a nemzeti tanácsokban és a Károlyi-kormányban a szocdemek és a polgári radikálisok, a Jásziék a forradalmi Magyarországot '18 utolsó forradalmi hónapjaiban. És ezt a gondolatot ez a szocdem folyt mozgalom folytatja ugyebár a két háború között is Magyarországon.

[00:04:49](#)

És 1937-ben az addig szektás politikát folytató Kommunista Párt és a Márciusi Front révén tesz egy kísérletet, hogy ehhez az európaibb, szocialista demokratikusabb értékrendhez valami módon hozzákapcsolja magát tartósan. Ez nem sikerül. 1945-'48 között ugyebár van egy ilyen irányvonal a szocdem és a kommunista mozgalomba is, főleg papíron, hogy valamiféle sajátos demokráciát kell csinálni, nem egy sztálini-típusú proletárdiktatúrát. Ezt a gondolatot ugye agyonvágják az 1948-as rákosista dogmatikus változások. Ez a gondolat nagyjából kijön '56-ban a szocdem párt újjá alakulásában, illetve a Magyar Szocialista Munkáspárt '56 október végi programjában, ami hát ugye egy bizonyos fajta demokratikus szocialista irányvonalat kíván jelezni, és a '60-as, '70-es évek fordulójától pedig ebben az úgynevezett demokratikus szocialista reformgondolkodásban jelentkezik. Hát aminek ma is a '80-as évtizedben mondjuk a legismertebb politikai képviselői a Pozsgay és a Nyers, már így a párt vezetésén belül.

[00:06:05](#)

És hát a baloldali értelmiségnek jelentős csoportjai tartoznak ma is ehhez az alapvető szellemi irányzathoz. És ezt hát többé-kevésbé képviselik is. Tehát Magyarországon ennek is van egy komoly tradíciója. És a harmadik ilyen alapirányzat pedig ez a magyar demokráciát népi nemzeti mozgalommal megvalósítani kívánó szárny, amelyikhez Bibó is mindig tartozónak vallotta magát. Bibó ezzel a népi mozgalommal ugyebár a '30-as évek közepén, 25 éves korába kerül kapcsolatba. 1937-38-ban már a Népiekkel együtt fogalmazza a Makói kiáltványt meg a 12 pontot meg hasonlókat, tehát '37-'38-ban és utána folyamatosan ennek a népi mozgalomnak a tagja, 1945 után ugye a Nemzeti Parasztpárt tagja és képviselője a kormányban.

[00:07:05](#)

Ezért egészen ezerkilencszáz, hát '48-ig már nem a kormányban, így a szellemi közéletben, 1956-ban szintén a Parasztpárt jogutódjaként a Petőfi Pártnak a képviselőjeként államminiszter Nagy Imre második kormányában november 2-a és 4-e között. Alapvetően ezért csukják be életfogytiglanra, és ezért tölt börtönben ugyebár 1957-től '63-ig, cirka 6 esztendő, '57 május 28-tól 1963 március 28-án engedik ki őket ugye amnesztiával. Cserébe azért, hogy az ENSZ

leveszi a magyar kérdést a napirendről és akkor mondjuk az elítélteket, a legtöbbet, a vezetőket kiengedik, már akit ugye nem köztörvényesnek ítélték el, de erre majd kitérünk a szükségesnek látjátok. És hát utána is Bibó ezzel a népi szellemi mozgalomnak a reprezentánsaival van személyes kapcsolatban, Illyés Gyulával és a többiekkel, családi, baráti kapcsolatban is. És kb. hát ezt a gondolatkört fűzi őt tovább az európai társadalomfejlődés értelmében a '70-es évek elején egyik ilyen alapvető összefoglaló politikafilozófiai tanulmányában.

[00:08:21](#)

És hát meggyőződésem szerint az ő elgondolásának van aktualitása a '80-as években meg a '90-es években is lesz. Na de hát erre kell kitérni. Tehát ezért mondom, hogy körülbelül ezt lehet látni, hogy Bibó ebben a kontextusban volt, itt is vizsgálja egy viszonyt egyrészt ugye a munkás mozgalomhoz, tehát annak a demokratikus szárnyához és vizsgálja az októbristákhoz Jászihoz a polgári radikalizmushoz. Egy ilyen kontextusban látja ezt a népi mozgalmat. Hogy ezek a rokon erők Magyarországon. Természetesen ez a progresszió mindig tragikusan megosztott volt, egymással vitatkozott különböző időszakban, erre úgylát ki lehet térni. Szerintem ez ma is látszik Magyarországon. Nem kell nagy szellemi képzelőerő, hogy az ember lássa ezeknek a vonalaknak tovább folytatódását és a megosztását a magyar haladó erőknek. A hatalom nagy öröme. Na tehát körülbelül ezt lehet mondani akkor.

[00:09:19](#)

Tehát Bibó véleménye szerint, ezt felolvasom így: *A magyar népi irányzat olyan társadalmi, szellemi mozgalom elsősorban, másodsorban politikai mozgalom, amelyik a kapitalizmus és a kommunizmus létező ellentétét a saját gondolkodása és cselekvése számára nem fogadja el kizárólagos érvényű koordinátarendszerül és egész gyakorlatában ennek az ellentétnek a meghaladására törekszik. A magyar népi mozgalom szellemiségében, célkitűzésében rokona a liberális szocialista polgári radikális októbrista irányzatnak, s hasonlóan közel áll hozzá a nemzetközi és a hazai munkásmozgalmak demokratikus szocialista vagy revizionista, reformista áramlata is és a 20. sz.-ban Magyarországon ebből a három alapirányzatból áll össze a magyar szellemi, társadalmi és politikai progressziónak a mozgalma.*

[00:10:10](#)

Szóval ezt az álláspontot valami módon le kell szögezni, mert hát a Bibók-kutatások is ugye többnyire ennek a kimondatlanságán szoktak megfélemlkezni, hogy azt mondjuk, nem mondja ki a legtöbb Bibóval foglalkozó tudós, kutató vagy politikus sem, hogy ő most melyik áramlat, melyik irányzat szémszögéből nézi a dolgot. És akkor mindig jön a mese, hogy Bibó a mienk meg így, meg úgy, Bibó mindegyik irányzatba ugye közös értékeket képvisel és én ehhez a magyar nemzeti irányzathoz tartozónak vallom magamat. Most ez kinek a szemébe erény, kinek a szemébe bűn.

[00:10:47](#)

Hát gondolom Szegeden azért nagyobb erény mondjuk, mint a belvárosban Pesten. És meg kell mondjam, hogy engem a magyar külvár, vidéki külvárosok jobban érdekelnek, mint a budapesti belvárosnak bizonyos területei. Hát ezt rólunk el szokták mondani, ugye, hogy mi bivalyszőlősi szempontból látjuk a világot és vidéki Magyarország demagógiát folytatunk. Természetesen büszkén vállaljuk és meg kell mondanom, bárki mondja tehát, ha mit tudom én akár hivatalos oldalról, akár szuper ellenzéki oldalról elmondják, hogy mi ugyebár a vidéki néptanítók akarják

kormányozni ezt az országot és ők most politikát játszanak. Akkor büszkén válaszoljuk, hogy igen, mert még semmilyen más komoly demokráciát a világban nem láttunk, csak úgy, hogyha a néptanítók és a magyar nemzeti értelmiség kezdeményez valamit és komolyan gondolja. Mert demokrácia valószínűleg abból lesz, mert nem lehet pár belvárosi szalonból demokratikus politikai koncepciókat az egész országra érvényesen kifejteni. És a célunk igenis az, hogy minden Bivalyszőlősnek legyen bekötő útja, mert bekötőutak nélkül nehéz Európáig eljutni mert elakadunk a sárban, meg a trágyában 100 m után. Ezt jobb lesz, ha tisztázzuk, hogy ez az alapállás. Igen.

[00:12:05](#)

Ezt tudom, hogy a fiatal értelmiséget 40 éve abban a szellemben nevelik, hogy ezt szégyellni kell, egy kisebbséget azért, mert ez snassz és nem elég európai, mármint olyan értelemben, hogy na. Körülbelül tudja mindenki, miről van szó. A másik értelemben pedig úgy, hogy ez holmi földhözragadt nacionalizmus, sovinizmus, magyar glóbusz, harmadik butaság és egyéb létező bűnök. Hát eme bűnök lajstroma az MSZMP KB mellett működő elméleti munkaközösség állásfoglalásában '58-ban föl van pontosan sorolva. Hát ott kérem szépen a népi mozgalomból csak Erdei Ferenc és Darvas József nem minősült mindezen hibákba leledzőnek, mert ők úgymond átfejlődtek Rákosihoz is, Kádárhoz is, szóval mindenkihez, akihez át lehetett, illetve hát a Darvas nem is fejlődött, mert ő mindig az volt. Na.

[00:12:59](#)

Szóval ennyit úgy bevezetésképp, hogy körülbelül mégis mire gondolok. Na most ezek után ugye szakmaibbra vévén a dolgot. A népi mozgalom azért alakul ki a '20-as, '30-as évek fordulóján Ady Endre hagyományaiból, Szabó Dezsőnek az ideológiai kezdeményeire, Móricz Zsigmondnak a fellépésére támaszkodva is előzményként, Bajcsy Zsilinszky politikai elgondolásaira, a paraszt mozgalmakra, hasonlókra és a Kiszegpárt megalakulására. Később a Parasztpárt megalakulására is támaszkodva jön elő ugyebár egy új generáció. A '30-as évek elején megjelenik az irodalomban, a szociográfiában, az egyetemi nyilvánosságban Pesten és a vidéki egyetemeken, itt Szegeden és ugye nem utolsósorban, amelyik érzékeli, hogy Magyarország egy átfogó társadalmi, gazdasági, politikai válságba kerül. Hát ugye, amit úgy tanítanak ugye bölcs emberek, hogy a nagy világ gazdasági válság.

[00:14:06](#)

No, tehát Magyarország számára ez egy a világgazdaság a következő gazdasági válság. Emellett a trianoni Magyarországnak egy teljes válsága, hogy életben tud-e maradni az új határok között és az új nemzeti identitásban bele tudja élni magát, vagy nem tudja. És ezen kívül pedig, hogy is mondjam az, hogy Magyarországon keresztül tud-e menni a politikai demokratizálódás folyamata és keresztül tud-e menni a magyar nemzeti polgárosodásnak a folyamata, amit Bibó egészében úgy szokott nevezni a műveiben elméleti szinten, hogy minden társadalomnak egyszer keresztül kell mennie az emberi méltóság demokratikus forradalmán, ahol a köznép megtapasztalja, hogy a királyok fejéről leeshet az aranykorona.

[00:14:56](#)

Közvetlenül valamilyen társadalmi ellenőrzés alá vonható a hatalom. Leváltható a hatalom, kicserélhető és egyáltalán a társadalomnak valamiféle beleszólása van a hatalom ellenőrzésébe és a saját életviszonyainak a viszonylag önálló, független alakításában tulajdonszabadság és

egyebek révén, véleménynyilvánítási szabadság révén. Hát, amit szabadságnak érez a köznapi ember. É azt mondja Bibó, hogy az emberi méltóságnak ez a demokratikus forradalma Magyarországon sikeres kísérleteket ért meg, de nem győzött teljesen. Nem győzött egyrészt 1848-49-ben, mert a jobbágyfelszabadítás mellé nem társult a nemzeti függetlenség, hanem helyébe jöttek 1867 a kiegyezés hamis kompromisszumai, amelyikek Magyarországot belülről lelkiileg ásták alá, és tulajdonképpen kis híján megvalósult Kossuth jóslata, hogy amikor máglyára kerül az osztrák sas, akkor azzal együtt Magyarország is elég, ha összeköti a sorsát vele és kialakítja a hamis kompromisszumok kül-, bel- és társadalompolitikai meg belső lelki, pszichikai kényszereit.

[00:16:10](#)

És ezek után, 1919 után egy vörös forradalom és egy fehérterrornak a dühöngése után egy konszolidációs helyzet alakul ki Magyarországon a Bethlen-éra, és ez torkollik egy totális társadalmi, gazdasági, politikai válságba a '30-as évekre, ahol végül is két komoly lehetőség van. Az egyik az, hogy a régi feudális, félf feudális önkényuralmat egy konzervatív de modernebb szerkezetű tekintélyuralom váltsa fel a politikában. Lásd Gömböséknek a fasiszusra hajló kísérleteit, ilyen fél fasiszta modell kialakítását. A másik oldalon pedig, hogy az emberi méltóságnak ez a demokratikus forradalma valami módon megvalósulhat. Most időben egy kicsit előremegyek egy pillanatra. Bibó úgy folytatja, hogy az emberi méltóság forradalma ugye volt egy '48-ban, volt egy '918-ban, aztán volt egy fél forradalmi kísérlet 1944-48 között népi önkormányzatok, egyebek révén és a legnagyobb, legátfogóbb kísérlet pedig '56 októberében/novemberében nemcsak a nemzeti felkelésre gondol, hanem a munkástanácsok és az önkormányzatok mozgalmára, ami jóval tovább tartott, ugyebár november 04-én sőt akkor kezdődött igazán, és az nem tankok kérdése volt.

[00:17:40](#)

Na tehát, összességében tehát Bibóéknál ez a népi mozgalom alapvetően egy ilyenfajta elgondolásból indul ki, hogy ennek végbe kell menni, ennek a történelmileg szükséges folyamatnak, és nyilván a '30-as években ez fölvetődik a nép nyomorának a felszámolásában, a földosztás, a földreform követelésébe egy önkormányzó és parlamentáris magyar demokrácia kialakításának az igényében, új típusú tulajdonviszonyok, gazdasági fejlődés kialakítása érdekében. Szóval mindezek úgy körülbelül kezdenek megfogalmazódni, és ami az egészről érdekes itt, ami a vádaknak ugye jellemző már a '30-as évek végén is, mármint Révai Józsefék részéről, akik ezt a népi mozgalmat mindenképpen igyekeztek ugye saját szekerükbe befogni, mint egy radikális, alulról jövő társadalmi mozgalmat.

[00:18:37](#)

Ilyen szempontból, hogy akkor most ez harmadik utas vagy milyen ez a mozgalom. Hát a harmadik utasság az körülbelül ugye azt jelenti, mármint amit itt tanítanak évtizedek óta eszmetörténetbe marxista kritikaként, hogy harmadik út körülbelül tehát az, amelyik a világban az alapvető ellentétet a szocializmus és kapitalizmus között nem egészen ismeri el, és azt hiszi, hogy van valami létező járható útja, ami se nem kapitalizmus, se nem szocializmus. Hát természetesen ez is soha sehol nem fogalmazódott meg még a legjámborabb népi íróknak a legálmodozóbb művében sem, hogy erről van szó, hanem az nagyon is megmondta, hogy vagy ez, vagy az, ki, hogy gondolta úgymond kapitalizmus vagy szocializmus, hanem a probléma úgy fogalmazódik meg, amit Bibó mond egy tudományos szinten, hogy mára sterillé, közömbössé, megfoghatatlanná vált az a dolog, hogy kapitalizmus és szocializmus ellentét

párjában le lehetne írni a világnak az ellentmondásait. Hát én most nem azt mondom, hogy ezt ugye a Shevardnadze meg a Gorbacsov a Bibótól tanulta, mert ezt nagyon sokan tudták. A Bibó kortársai is, csak egy nagyhatalomnak a politikája és politikai vezetői ugyebár hát világtörténelmi kudarcsorozatok halmaza után kezdenek rájönni, hogy nem fog menni.

[00:20:01](#)

Hogy nem lesz végső harc, vagy ha lesz végső harc úgymond már Eugène Pottier értelmében, ahogy ő Párizsban a padláson lázasan megírta 100 és jó egynéhány esztendővel ezelőtt az Internacionálét ugye, akkor az a harc, ha lesz végső harc, az egész világnak a pusztulásával fog járni. Nem pedig a, hogy is mondjam az elnyomottak felemelkedésével. Hát természetesen ez csak az SZKP néhány vezetőjére érvényes az MSZMP vezetőjére nem érvényes ez a megállapítás, legalábbis én úgy tapasztaltam november 29-én.

[00:20:45](#)

Na tehát visszatérve a lényegre. Ha nem erre gondol a népi mozgalom sosem, hogy ilyen értelemben a harmadik út se nem szocializmus, se nem kapitalizmus, hanem azt mondja, hogy egy Magyarországnak, magyar társadalomnak és Közép-Európának nem föltétlenül kell 100 %-ig állást foglalni mondjuk a szovjet-német európai hegemoniáért folytatott harcban, vagy perma például abban egy az egyben állást foglalni, hogy úgymond mi most Amerika mellett állunk, vagy a Szovjetunió mellett állunk. Mert tulajdonképpen például ez nem más, mint nagyhatalmi érdekütközésnek az ideológiai burka és tulajdonképpen amit ma is mond a Magyar Demokrata Fórum a fogalmazódott külpolitikai koncepcióban, hogy visszatérni Európához, vissza az európai értékrendhez, a kulturális, a gazdasági együttműködéshez, és nem érdemes tenni egyik nagyhatalomnak a kizárólagos jóindulatára sem.

[00:21:48](#)

Tehát ilyen értelemben harmadik oldalt képezni, hogy nem függ, ne függjünk közvetlenül egyik szuperhatalomtól se. Ugyanez a magyar társadalomra és a hatalomra kivetítve azt kívánja mondani, hogy Magyarországon tulajdonképpen a társadalomnak, a társadalmi nyilvánosságnak, mint második tényezőnek, tehát a kultúrának legáltalánosabb értelemben és harmadsorban a hatalomnak, a hivatalos politikai hatalomnak a viszonyát nem lehet úgy felfogni, ahogy ezt felfogták ugyebár a két háború közötti konzervatív rendszerben is, és ahogy felfogták a Kádár-féle konszolidációban és 1956 után, hogy a hatalomnak áttételesen vagy nem is túl áttételesen a kultúra is meg a társadalom alá volt rendelve.

[00:22:39](#)

Szóval nem diktatórikus módon, mint a rákosi korszakban, hanem látszólag ugye közvetett módon, indirektebb módon. De ez volt Németh Lászlóék a '30-as évektől mindig itt kezdik a dolgot, hogy egy, a kultúrának önállóbbnak kell lenni a hatalomtól, a társadalom érdekét kell szolgálni, kettő a magyar társadalomnak önkormányzatok, kis szabadságkörök rendszerére kell épülnie, hogy a hatalomtól viszonylag független lehessen, mert különben nem tudja magát életben tartani és azt a bizonyos klasszikus európai értékrendet sohasem tudja ezen a területen megvalósítani. Tehát ilyen értelemben harmadik oldalnak tartja magát igenis a népi mozgalom, amikor azt mondja, hogy ő ebben a társadalmat kívánja képviselni, az önszerveződő demokratikus társadalmat és egy ilyen általánosabb értelemben vett politikai, szellemi kultúrában pedig hangadó kíván lenni, hegemon kíván lenni és többség kíván lenni, de nem a

népi mozgalom akarja a társadalmat, a politika, a hatalom szférájában kizárólagosan képviselni, ott legfeljebb egyik lehet a többi között. Hát az írók szerint ugyebár egyik se legyen, hanem csak szellemi mozgalom legyen. Ez '38-ban is ezt mondták az Illyések, és ahogy elnézem az utódaik most is ezt mondják '88-ban is. Hát erről élénk viták folynak a fórumon belül, mint viszonylag közismert az ügy, mert hát mi ugye azért politikában is gondolkodunk. De alapvetően tehát erről van szó, erről a bizonyos harmadik oldalról. Na most, hogy ilyen szempontból Révay József, Aczél György és Berecz János mit mond mirőlunk, hogy mi harmadik utas nacionalisták, meg ezek, meg azok vagyunk, az nem számít a mi szempontunkból semmit.

[00:24:30](#)

Mert ha egy mozgalom önmagát nem tudja megfogalmazni és nem tudja értelmezni, akkor kár elkezdni. És hogyha egy mozgalmat ugye bár kívülről fogalmaznak meg, akkor az nem mozgalom, az semmi. A magyar népi mozgalom, ez a szellemi politikai irányzat ennyire nem gyenge. A probléma az, hogy a magyar kultúrának a mai szerkezete is olyan, hogy tulajdonképpen a társadalom itt a politikai kultúra hiányában, tájékozottság hiányában azt se tudja, hogy mit gondoljon, mit ne gondoljon, mert évtizedek estek ki ismét, hogy mi is történt, hogy is történt és tul... **[hang kimaradás]**

[00:25:12](#)

Mert ő ötévente meg tudja mondani, hogy milyen volt a magyar szellemi élet közelmúltja és ötévente megváltoztatja és te azt köteles vagy különböző egyetemi tankönyvekben elfogadni és levizsgázni belőle. Addig, amíg az oktatók fokozatosan, hát gyakorlatilag nem hajlandók a könyvet tanítani meg vizsgáztatni, ez a folyamat örvendetesen előrehalad gyakorlatilag minden magyar egyetemen. Na tehát akkor szóval maradjunk annyiban, hogy ilyen szempontból tehát néhány párttörténész uralta a mezőnyt és a magyar ifjúság szellemi befolyását a tankönyveken, egyebekben keresztül csinálta. Hadd ne minősítsem, hogy milyen irányban. Most akár a népi mozgalom története, akár '56 meg hasonló.

[00:26:01](#)

Tehát akkor most ezek alapján a népi mozgalom genezisére és a Bibó bekapcsolódásra visszatérve itt a következőről van szó. 1937-ben megalakul a Márciusi Front, amit alapvetően ez a népi-írói és szociográfusi, politikai mozgalom hoz létre Kovács Imréék szerveződésével, és ebbe bekapcsolódik egy-két tucat marxista, demokratikusabban gondolkodó illegális kommunista, Donáth Ferenc, Vásárhelyi Miklós, Zöld Sándor de az Újhelyi Szilárd, debreceniek ugye. És akkor ezt a párttörténet egyrészt agyonhallgatta sokáig, hogy nem is volt ilyen. Szóval Rákosi-időkben szó sem esett erről. Utána a '60-as években előjött valahogy úgy, hogy a kommunisták szövetségben a népiekkel és a kommunisták teljes eszmei irányításával stb. hát azért volt valami. Hát abból mondjuk az igazság körülbelül az minden történeti kutatás szerint, hogy alapvetően a Márciusi Front szervezetét, programját, működését ez az újjászerveződő népi-nemzeti mozgalom biztosította, és ehhez a Donáthék is, saját bevallásuk szerint, egyszerűen hozzánk csapódtak, mert azok a Komintern akkori irányvonalának megfelelt, mármint a demokratikus antifasiszta összefogás jegyében.

[00:27:21](#)

No most ez a népi mozgalom tehát tulajdonképpen így a '30-as évek második felében terjed el Magyarországon a fiatal értelmiség jelentős részében, és ilyen szempontból itt van körülbelül három fajta beállítódás és szellemi értelemben. Az egyik tehát ezen a népi mozgalmon belül, amit úgy szoktunk nevezni, hogy kultúr-kritikai attitűd. Ugye ennek a fő képviselője a Németh László, aki az egész európai gondolkodást és a magyar gondolkodás évszázadait is próbálja átértékelni egy ilyen kultúr-kritikai alapállásból. Hát Magyarországra tekintve ugyebár Németh László ez viszonylag szerencsétlenül a, ez a *Kisebbségben* című könyvében '39-ben fogalmazza meg nem a legszerencsésebb kategória párral. A *Híd* magyar-mélymagyar ellentétben tekinti át a magyar kultúrának az évszázadait, és úgy jut el végül is a Németh olyan következtetésekre, hogy hogyan lehet magyar demokráciát csinálni, mik annak a feltételei, mit jelent a demokratikus kultúra megítélése szerint, mit jelent a kertmagyarország utópiája meg a többit, hát, amiről azóta is folyik a cirkusz, a parádé és a vita, mert mindenki többnyire szándékosan értelmezi félre Németh Lászlónak az elgondolásait. És hát ugye a politikusok azt kérik rajta számon, hogy miért nem tökéletes politikai tervet készített, az irodalomkritikusok azt, hogy miért nem tökéletes szellemi tervet készített.

[00:28:49](#)

Tehát gyakorlatilag ez a köteles jóindulat minimuma is ugye? Megkérdőjeleztetik akár liberális oldalról, akár marxista oldalról a Németh Lászlóval szemben hosszú évtizedeken keresztül, mert mindenáron rá kellett bizonyítani, hogy ő utópista és futóbolond. Hát azt nem lehetett rábizonyítani, hogy bivalyszőlősi, mert ugye Németh László az európai kultúrát meglehetősen alaposan ismerte, tehát akkor nyilván csak azt lehetett izélni, rábizonyítani, hogy doktriner. Ez természetes, ugye? Mármint ez ilyen nézőpontból és tehát itt a Németnek ez a kultúr-kritikai attitűdje nagyon nagy hatással van a korszak fiatal értelmiségére már a '30-as években a *Tanu* korszakban ugye meg Németnek a különböző könyveiben a '40-es évek elejéig, amik megjelennek.

[00:29:38](#)

Ennek a népi mozgalomnak a másik ilyen szellemi áramlata, belső áramlata az úgynevezett népi kollektivisták attitűd vagy beállítódás, amelyik körülbelül azt mondja, hogy Magyarországon hát kollektívák rendszerében lehet elképzelni az átalakulást, és főleg a Veres Péter meg a Kovács Imre nagy-kis részben Németh László is ebbe belejátszik, akik hát '40 körül úgy gondolják, '40-'42-be, hogy esetleg a mezőgazdaságban nemcsak a földosztásra van szükség, hanem emellett az alulról építkező szövetkezeti rendszerre dán mintára, hát ami rendben is van ugye, de Kovács meg a Veres azt mondja, főleg Kovács '42-be, hogy esetleg szerves úton valamiféle ilyen szovjet típusú kolhoz is kialakulhat. Természetesen a Kovács ezt nem úgy gondolta, mint ahogyan megvalósították Rákosiék, illetve Kádárék az '50-es évek elején meg végén. De van tehát egy ilyen kollektivisták attitűd is a népi mozgalom egy részében, és végül, de nem utolsósorban egy demokratikus európai áramlat van a népi mozgalmon belül. Ennek a fő képviselője a kultúrában az Illyés Gyula és a Szabó Zoltán.

[00:30:46](#)

Következetes kemény antifasizmussal ugye? Szellemi honvédelemmel a fasizmus mindenfajta térhódítása ellen, a nyugat-európai haladó mintákhoz való közvetlenebb kapcsolódással. Lásd Illyés Gyula, ezt összekapcsolni a magyar kultúrával és a magyar demokráciával. A politikai

életben egyértelműen ilyen a Kovács Imre, ilyen '43-ig az Erdei Ferenc, szintén fiatalember, és végül, de elsősorban ilyen a Bibó, aki ennek mindig egy konzekvens képviselője attól kezdve, hogy Szegeden végzett egyetemistaként Nyugat-Európából visszajön, bekapcsolódik a népi mozgalomba, gyakorlatilag a '79-ben bekövetkezett haláláig folyamatosan. No most ebben a szituációban ez a progresszió körülbelül néhány alaptételt már ekkor megfogalmaz a Bibó is úgy konstruktívan. És ezek a következők: az egyik, hogy az emberiségnek a történelme fejlődésének akkor nevezhető, hogyha a szabadság a demokrácia irányába mutat. Tehát Bibó azt mondja, történelmi fejlődésről egy esetben beszélhetünk, hogyha az a történelmi fejlődés a kisebb, a szabadság kis körei révén mindig nagyobb szabadságot valósít meg. Tehát ilyen értelemben a világtörténelem 80%-a nem más, mint a zsarnokságoknak az ostoba egymás utáni periodikus változása, ami semmiféle előremutató, nem mutat előre semerre. Hát lásd, az ázsiai történelem nagy része. Kivétel ez alól Bibó szerint a kínai ókori, középkori fejlődés. Kivétel ebből ugyebár a görög-római fejlődés, ami valami módon nagy áttételek, ellentmondásokkal a szabadság irányába mutat, Athén fejlődése és a Római Birodalom fejlődése. És harmadsorban pedig alapvetően ide tartozik a kereszténységnek a 2000 éves kultúrája, amelyik római-görög előzményekből kiindulva ugyebár a szabadság kis köreit fokozatosan megvalósítja, és végül is ebből nő ki egy európai átfogó társadalmi, politikai és kulturális szellemi fejlődés.

[00:32:54](#)

Tehát Bibó azt mondja, hogy alapvetően Magyarországnak és Közép-Európának is ehhez a közös európai értékrendhez kell kapcsolódnia. Ez a történelem felfogásának ugye az alapkonceptiója, kiindulópontja. Ezért szerepel bizonyos nemzeti radikális politikai mozgalmak programjaiba is kiindulópontként vissza Európába. Közép-Európa legyen Európa része, és ezt a 2000 éves európai történelmi fejlődést szervesen folytatni kell, mert a magyar történelem alapvetően 1100 éve ehhez kapcsolódik. És ezt nem lehet 40 év alatt letörölni, leradírozni, mert mélyebbek a struktúrák. Na most ez természetes, hogy akkor, ha innen indul valami, akkor a következő kérdés az, hogy ezt nem lehet másképp elérni, mint gazdasági, társadalmi, politikai demokráciában. Ez a népi irányzaton belül ez a következetesen demokrata áramlat azt mondja, hogy a politikában akkor a demokráciát úgy kell megvalósítani, hogy egyrészt a parlamentarizmusnak az európai, nyugat-európai hagyományai többpártrendszerrel, pártelnök pluralizmussal, általános, titkos demokratikus választójoggal. Magyarországon meg kell, hogy jelenjenek konzekvens tiszta formában, mert sosem jelentek meg mármint '45 előtt sem ugyebár tartósan.

[00:34:23](#)

Ezt meg kell valósítani. Itt az egyik probléma. A másik, hogy Magyarországon alapvetően ehhez a helyi önkormányzatoknak a területi, lakóhelyi és munkahelyi önkormányzatoknak a rendszerét is hozzá kell igazítani, ugyanis Magyarországon nem alakult ki az emberi méltóság, tehát a polgári demokratikus forradalmak korszaka előtt, egy olyan civil társadalom, mint Nyugat-Európában, amely kialakult. Főleg kialakult ugyebár a klasszikus angolszász, mint angolszász mintaországokban, egyrészt Angliában, ahol már a nagy polgári forradalom előtt lép a polgárság, rendelkezik egy viszonylag komoly vallási autonómiával. Hát a presbiteriánus egyház, anglikán egyház révén. A polgárság rendelkezik már akkor egy viszonylag komoly független sajtó nyilvánossággal és egyáltalán autonóm kultúrával. És végül, de elsősorban rendelkezik tulajdoni, tulajdonosi autonómiával a személyi tulajdon a vállalkozási szabadság révén.

[00:35:29](#)

Hát ehhez képest Magyarországon ezek többé-kevésbé hiányoznak, és természetesen, amíg ilyen tiszta forma nincsen, addig nem lehet egy az egyben a nyugat-európai civil társadalom intézményeit, képleteit leképezni Magyarországon, mert ennek nincs bázisa, nincs hordozója. Ezt előbb meg kell csinálni, és akkor itt az átmeneti forma az autonómiáknak a rendszere, olyan típusú autonómiáknak a rendszere, amit Bibó a középkor egészében, ezt talán sokan ismerik közületek is, a szabadság kis köreinek nevez, amiből a nagy polgári szabadság Magyarországon nem jöhetett úgy létre, mint Nyugat-Európában.

[00:36:10](#)

Tehát, mit tudom én itt a középkori városok céh helyének és önkormányzati hagyományai mező, magyar mezővárosok önkormányzati hagyományait kell figyelembe venni. Figyelembe kell venni természetesen itt nagyon erősen például a különböző foglalkozási csoportoknak az autonóm hagyományait, figyelembe kell venni például a faluközösségeken belül kulturális autonómiának bizonyos hagyományait és maradványait. És azt mondja Bibó, hogy ezeket is át kell alakítani a szabadság egy modern polgári rendszerévé. Tehát, ahol a polgárainak nevezett demokráciának az összes klasszikus értékei összetalálkoznak a közép-európai fejlődésnek emez zárványszerű demokratikus sajátosságaival, és ennek a szimbiózisából, egységéből teremthető meg valamiféle magyar demokrácia, magyar haladásnak a történelmi, társadalmi alapja. Tehát itt van egy nagy probléma. Na most ehhez kapcsolódik a '30-as, '40-es évek fordulójától egy alapvető szociológiai álláspont, amit a Bibó és az Erdei lényegében közösen dolgoz ki, az úgynevezett kettős társadalom elmélet, miszerint a magyar társadalomban ugyebár van egy viszonylag önállóan, függetlenül működő, szerveződő polgári társadalom 1867 után. Ez alapvetően városi társadalom, tehát a városi tőke és a városi munkásság alkotja a két pólusát.

[00:37:39](#)

Ugyanakkor viszont ennek alá, emellett van a politikai hatalmat gyakorló és jelentős gazdasági befolyással rendelkező történelmi-nemzeti társadalom, ahogy Erdei nevezi. Ez alapvetően ugyebár az egykori feudális eredetű nagybirtokos osztálynak és a dzsentrinek a hatalmát jelenti politikában és a szellemi élet bizonyos területein. És ez a polgári, illetve történelmi nemzeti társadalom egymástól elválik, és ami a leglényegesebb, hogy a szegény parasztság több milliós tömege egyikbe sem tartozik bele, csak mind a két társadalom alá tartozik, társadalom alatti alárendelt állapotban van, akár a feudális eredetű történelmi-nemzeti társadalommal, az úri hatalommal szemben, akár pedig a polgári társadalommal szemben is, amelyik hát a segédmunkás erőt kivonja belőle stb.

[00:38:31](#)

Tehát alapvetően akkor a Bibó és az Erdei azt mondják, hogy ezt a kettős társadalmat kell Magyarországon megszüntetni. Egyrészt ezzel a demokratizálódással, amiről szó volt, a demokratikus átalakulással, másrészt polgárosodással. És ezt is szerves magyar úton kell végrehajtani, ahogy lehet, mert ahogy Erdei leírja ezeket a szociológiai műveiben, elgondolásaiban, hogy ebben az országban ugyebár valószínűleg ez a polgárosodás egy akkori agrár többségű országban nem lehet más, mint egyrészt a vidéknek, a mezőgazdaságnak a polgárosodása, tehát ott a gazdasági vállalkozások lehetővé tétele egyéni tulajdon és szövetkezeti tulajdon útján, mármint alulról építkező természetes szövetkezetek útján.

[00:39:26](#)

És nyilvánvaló, hogy akkor az iparnak és a komoly, tehát az ipar fejlődését és ehhez kell hozzáigazítani, ott is a szabad vállalkozások rendszerét biztosítani. Tehát a tulajdonszabadság, több szektorú tulajdon révén és természetesen ebbe a koncepcióba nem fért bele soha, és nem is fog beleférni egy mesterségesen, természetellenesen a magyar társadalomra, a magyar gazdaságra kényszerített nehézipar. Annak a túlsúlya, hogy ez '48 és '53 között Magyarországra ráépült, és azóta is hát a válságainknak a fő okozója úgy összességében. Tehát már gazdasági értelemben.

[00:40:06](#)

Tehát akkor ebben a szituációban a polgárosodás valamiféle olyat jelent, hogy Magyarországon egy tulajdonszabadság alapján alakuljon ki egy nagyon széles átfogó értelemben vett polgári vállalkozó osztály, amiben parasztság többsége is tartozzon bele, a kispolgárság, a városi kispolgári kiskereskedő réteg is, és természetesen a bér munkások is jelentős része is ilyen-olyan vállalkozási formákban válhasson legalább részben kistulajdonossá, mondjuk kollektív kistulajdonossá például üzemi önkormányzati formák révén meg különböző városi kisvállalkozási formáknak a révén.

[00:40:48](#)

Hát, ami gyakorlatilag, amire a magyar társadalom jelentős csoportjai ma is törekszenek. Ugyebár? Tehát ma makacsul nem akar a jó nép bér munkás lenni, hanem szereti a függetlenség, a szabadság illúzióját fönntartani, és azt nemcsak az amerikai alkotmány alapító atyái tudták, hogy a boldogságnak ugyebár az egyik legfőbb biztosítéka a tulajdonszabadság, mert akinek nincsen tulajdona, annak nincs szabadsága, vagy előbb-utóbb nem lesz szabadsága, hanem el fogja veszíteni. Hanem ezt a magyar nép is minden egyes tagja nagyon pontosan tudja, hogy miről van szó.

[00:41:26](#)

Hogyha rendelkezem valamilyen módon szabad tulajdonnal, bármilyen kicsivel, akkor nem vagyok annyira megfogva. Igaz? Persze. Ha énnekem, ha énnekem van a legkisebb családi házam is egy faluban vagy egy városban és ezt el tudom adni akármilyen kicsi is, az azt jelenti igaz, az nem azért ér többet mert jobb mint egy tanácsi lakás vagy stb. mert nagyon is tökéletes lehet csak nem mindegy hogy kinek van tanácsi lakása. Igaz? Mondjuk a tanácselnöknek vagy másnak. Tehát most nem akarok ilyen napi demagógiával belemenni, de alapvetően miről van szó az, hogyha én azzal rendelkezem akkor például, hogyha engem meglovasítanak egyik városból a másikba, akkor azt eladom és a piacon konvertálható. Nem?

[00:42:15](#)

Ha viszont tanácsi lakásom van stb. vagy konvertálható vagy nem, tehát máris bonyolultabb. És a következő leglényegesebb dolog pedig abszolút nem mindegy, hogy én egy állami munkahelyen dolgozom, legyen az a legfényesebb is. Igaz? Nekem esetleg lehet, hogy jobb egy félállás vagy egy GMK-ban valami. Nemde? Mert az a szabadság bizonyos illúzióját igenis biztosítja. Nem? Na hát szóval körülbelül nem olyan bonyolult dolgok ám ezek szóval az élet azért annyira nem bonyolult meg a nép gondolkodása sem. Ez csak agitpropos irodákban okoz gondot, hogy a magyar népnek milyen bonyolult gondolkodása van. Roppant egyszerű és

roppant célszerű logikus gondolkodása van, mint minden népnek Európában. De több ezer éve ez a tapasztalata.

[00:43:03](#)

Na tehát akkor ebben a szituációban ugyebár a Bibóék körülbelül a szabadságnak egy ilyen átfogó rendszerét próbálják megtervezni. És 1945 után a magyar demokráciában erre tesznek kísérletet. Mint közismert Bibó ugyebár ebben az időszakban képviseli legkonzekvensebben ennek a népi mozgalomnak az irányvonalát a gyakorlati politikában is már olyan tekintetben, hogy nemcsak tagja a Nemzeti Parasztpártnak és a népi mozgalom politikai szárnyának, hanem hát ugye kormánytiszséget is betölt a Belügyminisztériumban, a Közigazgatási Főosztálynak a vezetője. És itt az alapvető elgondolás egyik része az ismert, hát, hogy a magyar demokrácia válságát, hogy lehet megoldani és hogy lehet megtalálni azt a keskeny de járható ösvényt, amelyik Magyarországon biztosít egy demokratikus átalakulást, mégpedig úgy, hogy a régi rendszer sem tér vissza, a nagytőke sem konszolidálódik. Ugyanakkor viszont egy sztálini hatalmi diktatúra, politikai diktatúra sem telepszik rá az országra. És Bibó 1946-47 fordulójáig erre lát esélyt, erre lát reményt és ilyen szempontból ennek a bizonyos magyar demokráciának két döntő pontját ugye állandóan erősíteni és löni próbálja.

[00:44:25](#)

Az egyik az 1944-45 fordulóján alakult spontán népi hatalmi szervek megmaradásának a garantálásában látja ezt az ügyet, hogy így lehet megvalósítani, a másik pedig a közigazgatási reformnak a végrehajtásában. Erről, hogyha a bibóizmust és ezt a népi gondolatkörnek a radikális politikai, társadalmi tartalmát meg akarjuk érteni, kell beszélni, mert valószínű ma is ez adna egy komolyabb töltést a folytatáshoz. Az egyik, ugyebár 1944-45 fordulóján, főleg itt az Alföldön népi önkormányzati szervek jönnek létre mert a régi hatalom megbukik, és az orosz városparancsnokság pedig új közigazgatást nem akar ugye állítani, teremteni, hanem ezt rábízza a helyi lakosságra. Ennek megfelelően ugyebár, mint a legtöbb városban az Alföldön a front mögött alakulnak különböző ilyen nemzeti bizottságok, amelyek koalíciós alapon a társadalom által kiválasztva, jóváhagyva a városnak az életét először szervezik és irányítják ilyen önkormányzati alapon. Emellett ugyebár létrejön az üzemekben a munkás bizottságoknak a különböző rendszere, üzemi bizottságoknak a rendszere, amelyek a tőkés és az állami üzemet is ellenőrzik, és többé-kevésbé a műszaki irányítást meg a gazdaságpolitikai irányítást befolyásolják. És hát ezt a Rákosiék is csak '48-ra tudják nagy nehezen szétverni az üzemi bizottságoknak a rendszerét. Emellett ilyen spontán népi, hatalmi önkormányzati szerveknek számítanak a földosztó bizottságok '45-ben.

[00:46:08](#)

Különböző ilyen műveltető, egyéb bizottságok, kulturális bizottság is vannak kulturális autonómia szervezetei is. Tehát a Bibó '45/46-ban állandóan azt javasolja, hogy az államhatalommal, a parlamentarizmussal és a közigazgatással szerves egységbe kell hozni ezeket az önkormányzati szerveket. Tehát az elgondolásának ez az egyik lényege, ezért beszél ő állandóan önkormányzati reformról, arról, hogy a nemzeti bizottságok politikailag tudják ellenőrizni a végrehajtó hatalmat, az apparátust, és hogy a nemzeti bizottságoknak egy országos politikai szervezetét kell létrehozni, amelyik mintegy egy ilyen sajátos parlamenti második házként működne, vagy bármi formában esetleg bizonyos társadalmi, politikai ellenőrző hatalmat, ellen hatalmat tud kifejtteni.

[00:47:00](#)

És ez azt jelentené Bibó szerint '45-'46-ban is, hogy a politikai pártoknak sem lehet abszolút túlsúlya, mert a parlamentáris politikai pártok, amelyek hát csak részben parlamentárisok ugye a magyar demokráciában '45-'46 között is meg közismert, hogy ugye a magyar demokrácia alapkérdései nem a magyar parlamentben dőlnek el '45-'46-ban sem, hanem egyrészt a Vorosilovval, a szövetséges ellenőrző bizottsággal folytatott tárgyalások eredményeként. Lásd a '45-ös választásokon a kormány összetétele. Igaz? '45-ös választások után, '45 őszén vagy lásd 1947-ben a választások és egyéb összefüggéssel szemben (?). Tehát a külpolitikai helyzet dönti el, a másik részről pedig, hogy a politikai pártoknak a központjai, és Bibó hangsúlyozza nem kizárólag csak a Kommunista Pártról van szó, hogy ezek a pártközpontok a saját adminisztratív, bürokratikus hatalmukkal igyekeznek rátelepedni a helyi társadalmi önkormányzatokra és ezeket becsatornázni a pártközpontok akarátába, már olyan értelemben, hogy a pártközpontok akarata alá rendelné a társadalmi önkormányzatokat. És Bibó azt mondja, hogy ha Magyarországon ez megtörténik, akkor nagyjából lőttek a magyar demokráciának, mert a társadalmi kezdeményezés nem fog menni, hanem az illetők csak különböző pártok tagjaként azt mondják, amit a pártközpontok előírnak. Hát ez, Bibó többek között ezért bírálja ugye a Kommunista Pártnak az úgynevezett offenzív taktikáját is '45-'46-ban *A magyar demokrácia válsága* meg a többi klasszikus cikkében. Tehát ez az egyik pont. A másik pont, amit a Bibóék is döntőnek tartanak ennek a nemzeti radikális mozgalom szempontjából is és a magyar társadalom demokratizálódási szempontjából is ez az úgynevezett önkormányzati közigazgatási reform.

[00:48:59](#)

Most itt álljunk meg egy pillanatra, mert ez nem szimpla közigazgatási reform. Hanem egy, ad egy ugyebár Erdei művei alapján és Bimbóék gondolatai alapján ez önmagában egy urbanizációs, polgári fejlődési modell a magyar viszonyoknak megfelelően olyan értelemben, hogy a magyar mezővárosi hagyományból kiépülve lehet létrehozni valamiféle olyan területi önkormányzatot és gazdasági önkormányzatot, ami a középkor elejétől fogva jellemző Magyarország jelentős területeire. Másodsorban, ez természetesen egy társadalom demokratizálódási, társadalom demokratizálódási modell is abban a tekintetben, hogy olyan legyen a területi közigazgatási beosztás, amelyet a lakosság át tud tekinteni, és ahol a valóságos érdekei kifejeződnek. És harmadsorban csak egy önkormányzati és közigazgatási reform-modell abban az értelemben, ami a lényege, hogy Magyarországon a közigazgatás különböző pontjai, fokozatai ugye hosszú évszázadok óta nem a lakosság érdekeit és a szakszerű szolgáló közigazgatásnak az érdekeit fejezik ki, és ahhoz biztosítanak keretet, hanem az uralmi szellemű, hatalmi szellemű, feudális szellemű, dzsentri szellemű igazgatást szolgálják.

[00:50:23](#)

Most hát ilyen szempontból ugye, hogyha én azt mondom, hogy ezt már a jó nép, ezt mindig el szoktam mondani, természetesen most sem hagyom ki, hogy azt a Dunántúlon már több száz éve nagyon ismert népdal volt, hogy *A szeretőm ujja hegye többet ér, mint hét vármegye*, mert a megye az uraké a szeretőm csak magamé. Na most ha én ehhez képest elnézem, mondjuk kérem szépen a mostani Bontó vármegyét, hát ahogy 75 évvel azelőtt egy Mikszáth Kálmán nevű felelőtlen újságíró és skribler igaz azt írta a *Pesti Naplóban*, hogy báró Kopereczky Izrael Izsákot nem a legtovábbnyesebben iktatták be Bontó vármegye főispáni székébe, és aztán ezt tovább gyűrűzött, irradiált. Igaz, hogy Noszty Feri szolgabíró is a rokont, ugye a sógort se legtovábbnyesebben nevezték ki Voglányban szolgabírónak, meg a *Tót atyafiak* iskoláit sem a

legdemokratikusabb zárták be stb. Ismert nem? Hát ez kötelező olvasmány, egy Mikszáth nevű felelőtlen pasas írta mindezeket, hát én most nem hasonlíthatom magam Mikszáth Kálmánhoz, de ugyanabba a Bontó vármegyében, ahol Mikszáth Kálmán kérem szépen, ugye vármegyei írnok volt.

[00:51:31](#)

Maga is ugye ott tanulta az ipart, sőt hát ugye az apósával alá is akarta íratni, hogy a lányát, a Mauks Ilonát egy éven belül férjhez adathatja. Hát közismerten Nógrád vármegyéről van szó. Na tehát a mai Bontó vármegyében, ha olvassátok az *Élet és Irodalmat*, akkor kiderül *Fordul a világ* címmel ugyebár, hogy kérem szépen a mai főispánt is valahogy nem a legtörvényesebben iktatták be. Nem? Mert valahogy nyílt szavazást csináltak a kormányzó párt nagyobb dicsőségére stb. Nem? Aztán így sorba lehetne az egészet, de hogyha mondjuk nem Bontó vármegyét nézem, hanem hát mit tudom én itten Bornót (?) és vidékét nézem, én körülbelül ugyanazt látom, hogy ugyanez a probléma, de hogyha mit tudom én Somogyországot nézem, akkor úgy látom, hogy öt megyei vezetőséget kellett leváltani a legközönségesebb korrupciós okok miatt 15 év alatt mondjuk cserélni. És így sorba a végtelenségig és a végtelenségig. Nem?

[00:52:34](#)

Na, most folytatva a problémát, ez lényeges kérdés ma is. Most elnézést hát kitértem hát. Most végül is most mit csináljak? Hát a magyar irodalom, kérem szépen, a magyar irodalom az szokott foglalkozni mindig a közélettel. Én nem tehetek róla, hogy egy Mikszáth Kálmán nevű felelőtlen ember mondjuk nem csak a Mauks Ilona iránti szerelmét lantolta el, hanem Bontó vármegyéről is írta ezt-azt. Nem? Nyilvánvaló, hogy a mai Nógrádban nem jelenhetne meg egy sor se tőle. Ez természetes. Legföljebb a *Beszélőben*, meg a *Kapuban*, meg a *Hitelben*. Mi? Esetleg. Ha közben nem disszidált volna már réges-régen, vagy nem itta volna el az eszét. Igaz? Bánatában semmit sem írhatott.

[00:53:20](#)

Beszélő 1: [...] Bontó vármegyei [...]

[00:53:22](#)

Bilecz Endre: Igen? Na jó, köszönöm. Na tehát alapvetően, alapvetően erről van szó, hogy tulajdonképpen mire gondol a Bibó. Arra gondol, hogy Magyarországon az igazgatásnak az egységei diszfunkcionálisak, tehát egyrészt a községeknek nincs valódi önkormányzata, nem rendelkeznek például önálló költségvetéssel. Ha belegondoltok abba, hogy a magyar falvakból minden adóba befizetett 100 forintból 5 ft megy vissza település és területfejlesztés formájában, a többi 95 egyáltalán nem kerül vissza ma sem. Ez országos átlagos statisztikai adat.

[00:54:01](#)

Ez körülbelül azt jelenti például, hogy egy magyar faluban, hogyha 500 forint az úgynevezett fejkvóta, amit a megyei tanács fejenként ad egy-egy emberre, hogy abból lehet járdát építeni, törpe vízművet, meg csillagos eget, meg mindent, már hát, ami kijön belőle. Ugyanakkor mondjuk egy városban ez olyan két-háromezer forint körül mozog, egy megyeszékhelyen pedig három-négyezer forint között. Tehát ilyen hierarchizált ügy van ma is. Na most ez, ez az egyik része a dolognak. Kettő, a járások ugyebár a feudális időszakban is a szolgabírói önkénynek, az

uralmi szellemű közigazgatásnak a pontjai voltak, és sosem voltak gazdálkodási egységek, meg kulturális egységek, annál kisebbek voltak. A vármegye pedig mindig is a dzsentri szellemnek a fellegvára volt 1867 után, de tulajdonképpen az egykori nemesi vármegyéből az szűnt meg, ami miatt a Kossuth meg akarta tartani, hogy a politikai ellenzékiégnek a fészke volt a centralizáló Habsburg államhatalommal szemben. Ez 1867 után eltűnt többek között azért, mert akkor is a király nevezte ki a főispánt a vármegyék élére, nem a nemesség választotta meg a polgárság. Igaz? Na, tehát most is így van.

[00:55:23](#)

És ez az egyik része a dolognak, tehát itt a megyerendszernél diszfunkcionális, a másik része pedig az, hogy tulajdonképpen a megyék sem természetes vonzáskörzetek, nem gazdálkodási egységek, nem kulturális egységek, meg a többi. Mert ha például megnézünk egy viszonylag kisebb megyét, Csongrád megyét, akkor is azt látjuk, hogy a természetes gazdasági vonzáskörzetek több irányba gravitálnak. Szegednek van egy jelentős vonzáskörzete, de vitán felül például a megye északi része már inkább Szentos környékére gravitál közvetlenül. Igaz? Középiskolák, alapvető orvosi ellátás, üzemek, foglalkoztatottság, munkahely szintjén. Ugyanakkor talán Vászrhelynek is van egy ilyen vonzáskörzete, vagy megnézzük, megnézzük az egyik klasszikus példát, Zala megyét, ahol ez tisztán kijött ugyebár. Ott van, ami szintén gyakorlatilag három vonzáskörzetre oszlik, Nagykanizsára, tehát a régi megyeszékhelyre. Nem véletlen, hogy a fórum is ott tartotta a megyegyűlését Kanizsán, és akkor a másik oldal ugye hát a csinált város, tehát amit Rákosi csinált, tehát Zalaegerszeg és a harmadik pedig Keszthely, amit hát legalább most visszaadtak Zala megyének, mert önkényesen az Veszprém megyéhez volt pakupaternálva (?) '50-től ugye '80-as évek elejéig. Ez körülbelül arra jó volt, hogy a Zala megyei pártbizottság és a tanács újra eladta egymás között a Balaton-partot és eszetlen korrupciók jöttek ki, amit tehát úgy lehetett lefejezni ugye, hogy a Keszthelyen a tanácselnök fiát sikerült a megyei, egyik megyei fejes fiát sikerült megbuktatni, hogy a védett őspark közepén épített éjszakai mulatót. Igaz? És arra is kapott engedélyt stb. Meg a bányák, közben addig bányáskodtak, hogy a Hévízi-tó elapadt stb.

[00:57:18](#)

Na, szóval kb. mondom tehát ezek a valós dolgok. Tehát ilyen szempontból, hogyha nézzük a közigazgatási reformot, ez azt jelenti, hogy meg kell szüntetni a járásokat egészében, meg kell szüntetni a megyéket és az igazgatási egység egy a község, minden település, aminek van választott önkormányzata és ott a településen megtermelt értéknek egy része ott marad az önkormányzat kezelésében. Érthető? Tehát ez nem azt jelenti ám, hogy az emberek hülyék akár a tanyákon, akár a kisebb községekben is azért nem tudnak mire menni, meg azért menekülnek el, mert mit tudom én. Azért menekülnek el, mert nincs infrastruktúra, nincsenek életfeltételek, létfeltételek, sokszor munkahely sincsen és gyakorlatilag oda kell menni, ahol munkahely van. Hát Magyarországon ugye az '50-es években is a '60-as években is be kellett menni a városba proletárnak mert ott volt munkahely, meg ott osztottak tanácsi lakást. Nemde?

[00:58:17](#)

Tehát alapvetően erről van szó, hogyha pedig van területfejlesztésre saját alap, akkor nyilvánvalóan a területek nem pusztulnak le. Most itt egy nagyon rövid kitérőt. Ha belegondolunk abba, hogy ugyebár annak idején Olaszországnak kialakult évszázadok alatt egy Szicíliaja. Magyarországnak ma, ha megszámolom, legalább 4-5 Szicíliaja van. Az egyik, amit már Végh Tóni is fölfedezett, még amikor nem izéket írt. Szóval, amikor még komoly dolgokat

írt. Ugyebár ez Szabolcs-Szatmár megye, hát közismert az *Erdőháton, Nyíren*. A pártbizottság, mármint az ottani, a '70-es évek elején azt tudta megakadályozni, hogy az *Erdőháton, Nyíren* ne *Magyarország Szicíliája* címmel jelenjen meg, tehát egy. Kettő, ott van ugye a megyék megyéje a csoda BAZ megye, tehát Magyarország legnagyobb csődövezete. Igaz? 800 ezer ember, amelyik ott hát ugye lassan, biztosan gravitál egy stabil munkanélküliség felé, minden problémának a fő halmaza. Nemde?

[00:59:23](#)

Ahol, mit tudom Furman Imre barátomnak, a Demokrata Fórum egyik helyi szervezőjének mondja ott a rendőrkapitány még márciusban, hogy figyeljük magukat, mert ez rendőrségi ügy, amit csinálnak. Kettő, ma ez imperialista emberek maguk, akik kintről kapják a pénzt. Kedves barátom, Furman Imre egy alacsony, kis fekete, szelíd lelkű alanyi költő és jogász ugye, úgy mellékesen jogtanácsos, meg ügyész is volt. Megjegyezte, hogy „*Nézzé Uram, egy, mi is figyeljük, mert úgy látjuk maguk elkövetnek egy-más törvénytelenéseket. Úgyhogy figyeljük magukat. Kettő, nem mi vettünk fel 20 milliárdot, hanem maguk.*”

[01:00:07](#)

Azóta nem érkezett újabb hír, hogy a miskolci kapitány Furman elvtárssal politikai vitába kezdett volt. De ha lesz, akkor majd tudatok mindenkit róla, vagy az Imre minket. Na, tehát összességében alapvetően arról van szó, hogy ez a megye az községi szinten egy alapigazgatási szint. Ugyanakkor viszont a járás és a megye helyett Magyarországot körülbelül 108-110 városi vonzaskörzetre lehet osztani, mert az természetes gazdálkodási egység, kulturális, oktatási egység, egyéb és ott a lakosság szintén tud önkormányzatot csinálni és érdekelt is az önkormányzat működtetésében, és tulajdonképpen a következő szint ez lenne tulajdonképpen egy demokratikus igazgatásnak, önkormányzó igazgatásnak a súlyponti szintje, a városi szint. Város és vidéke szintje. Ugyebár?

[01:01:04](#)

A következő egy regionális szint, ahol nem lenne szükség külön közigazgatásra, legfeljebb ilyen-olyan kereskedelmi bíróságra, meg közigazgatási bíróságra, meg menedzser intézményekre, de nem külön hivatalokra, tehát államigazgatási hivatali szintre nem. Hát ez a régiók szintje, ez közismert ugyebár egyértelműen a központi, egy, Budapest maga a 2 milliójával, kettő, Budapest környéke, ide tartozna Pest megye egésze, Fejér megye jelentős része, Komárom megyének a nyugati fele és Nógrád megyének a nyugati fele, körülbelül tehát az, ami Budapestre gravitál inkább minden szempontból, kulturálisan, közlekedésileg egyebekben. Harmadszor, lenne mondjuk Miskolc, tehát a Felső-Magyarország, negyedszer lenne Debrecen, a Tiszántúl északi része, hát alapvetően ugye ide tartozna Hajdú-Bihar egésze, Szolnok megye nagyobbik fele és Szabolcs-Szatmár megye.

[01:01:56](#)

A következő lenne Dél-Magyarország, tehát Debrecen, hát alapvetően ide tartozna ugye Békés megyének gyakorlatilag az egésze, Csongrád megye és nyilvánvalóan hát gyakorlatilag úgy tűnik, hogy a Bács-Kiskun megyének az egésze. A következő lenne Pécs a Dél-Dunántúl, ahova tartozna Tolna, Baranya, Somogy megye egésze és Zala megyének a kanizsai fele, tehát a délnyugati fele. É a következő lenne észak, észak-dunántúli rész, Győr központ, ahova tartozna ugyebár hát Zala megyének az északi, egerszegi (?) része, balatoni része tartozna, Vas megye,

Veszprém megye, Győr, Sopron megye és Komárom megyének a nyugati oldala, Bábolna meg ezek a részek, amelyek a Győrhöz gravitálnak nem Pesthez. No tehát körülbelül így és ilyen szempontból természetesen akkor ez jelentene egy ilyen fajta önkormányzó Magyarországot, ami alapvetően tehát ilyen területi önkormányzatoknak a rendszere lenne és ezen belül, ehhez hozzáigazítva lehetne megcsinálni a gazdasági önkormányzatokat. A tulajdoni többszektorúság alapján, kis- és középvállalkozások rendszerébe, ahol csak lehet.

[01:03:05](#)

Tehát nem csak nagyipari meg nagyvállalati túlsúllyal, tehát a nagy állami tulajdonforma túlsúlyával, így lehetne bontani fokozatosan sok esetben, és ami nagyon lényeges, ehhez lehetne kulturális autonómiák rendszerét is hozzáigazítani. Szóval félreértések ne essenek. 1948-ban a magyar lakosság az iskoláknak az autonómiáját nem azért védte, mert azok katolikus népiskolák voltak mondjuk a Dunántúlon, meg mert vadul és mélyen vallásos volt a dunántúli paraszt már, hogy az csakis úgy tudta elképzelni, hogy az a plébános úré legyen mindenestől. Hanem azért védte, mert az az iskola sosem az egyházé volt közvetlenül, hanem az iskolaszéké. Tehát az, hogy ott gyakorlatilag ugyebár a tanítót, a kántort, jobb esetben néha a papot is a község választotta. Katolikusoknál félig-meddig, reformátusoknál egyértelműbben. Érthető? Tehát volt egy ilyen dolog és az a községeknek komoly érdeke volt, hogy egy bizonyos szinten álljon az iskola, mert különben hát ugye mit lehetett kezdeni a gyerekekkel.

[01:04:10](#)

Ugyanígy állt például, hogy Magyarországon különböző ipartestületek viszonylag komoly ipari tanulók, tehát inas képezdéket és szakirányú középiskolákat tartottak fenn, és ez ma is nagyon érdekes lenne, hogyha nem az állam kezében lenne ilyen szempontból minden, hanem bizonyos vállalat típusok, szakmai szakmák ugyebár a saját utánpótlásuk biztosítása érdekében fenntartanak bizonyos középfokú iskolarendszert. Csak ehhez szintén pénzt kellene, hogy ne kerüljön be minden a központi állami költségvetés redisztribúciós, újraelosztási alapjába. Ez kidolgozható nyilván technikailag is. Tehát összességében erről van szó, hogy ennek a népi mozgalomnak, ennek a magyar nemzeti-demokratikus irányzatnak a Bibó-féle koncepciója mindig ebből jön ki, hogy a szabadság rendszere így teremthető meg az alulról építkező társadalom révén, a társadalmi, kulturális, szellemi, területi, munkahelyi vállalkozói autonómiák rendszere révén. Ebből jöhet össze összességében politikailag egy parlamentáris demokrácia is. Ebből jöhet össze gazdaságilag egy több szektorú szabad piacgazdaság, és ebből jöhet össze összességében egy kulturális autonómia. És ebből természetesen kialakulhat például egy ilyen irányzatos társadalmi nyilvánosság is, és ahol valóban a lapokat a különböző társadalmi egyesületek, erőcsoportok, politikai csoportok adják ki. Igaz? Egyértelműen ez egy összefüggő rendszert alkothat és a Bibóék elgondolása mindig ez volt.

[01:05:40](#)

Most ehhez az önkormányzati rendszerhez természetesen az azt jelenti, hogy akkor nemcsak a község és a város rendelkezik önkormányzattal, önrendelkezéssel, hanem például különböző népcsoportok, akár etnikumok is. Tehát ilyen szempontból valamilyen alapon ebbe a demokratikus elképzelésbe igenis belefér horribile dictu, mondjuk a cigányoknak is valamiféle önrendelkezése, mert valószínű, mondom én kicsit bizonytalanul, hogy valamiféle önrendelkezést adunk nekik, azzal is többre mennek, mint ezzel az elhibázott állami szociálpolitikával, amelyik többet ártott, mint használt. A másik oldal, hogy ez azt jelenti ám, hogy akkor ez, hogy ilyen szempontból, akkor a Bibó-féle koncepciót logikusan

végiggondolva, mi például az erdélyi, a kárpátaljai és a felvidéki magyarságnak nemcsak kulturális autonómiát javasolhatunk ám, hanem értelemszerűen területi önrendelkezést is, belső önkormányzatot szellemi és politikai értelemben és ezen vita van ugye ma is közismerten. A magyar emigráció többsége egyértelműen ezt az önkormányzati autonómia elvét támogatja kint is. Na jó hát a magyar emigráció 95%-a '56-os emigráns, és amíg ezekben a dolgokban nem lesz változás, nem fog 20 centet se adni.

[01:07:05](#)

Akár hány miniszterelnök megy ki hozzájuk akkor se. Tehát ilyen szempontból, ilyen szempontból ugyebár ez ezt is jelenti. És végül, de nem utolsó sorban mindenki lássa be, hogy ez természetesen azt is jelenti, hogy a népi önkormányzatok Magyarországa független önkormányzó Magyarországot jelent, ahol a magyar nép a népszuverenitás, a népfelség elve alapján maga határozza meg józan belátása szerint a világpolitikai realitásokat figyelembe véve, hogy Magyarország milyen szövetségi rendszerhez tartozik és milyen formában tartozik oda, vagy esetleg nem tartozik oda. Összességében tehát nem mondtam mást, csak azt mondtam, amit Bibó István 1956 október végén, november elején az említett cikkeiben részletesen kifejtett akkor is, mi a helyzet.

[01:07:56](#)

És Bibó tulajdonképpen ugye ezek kifejtése miatt került egyrészt börtönbe, mert ő politikailag semmi gyakorlati húzást nem csinált, a kormány ülésén nem is igen vett részt, mert hát nem volt a kormánynak ülése ugye november 2-a és 4-e hajnal között. Hanem egyrészt helyében helyben maradt a parlamentben, és ami lényeges ugyebár a tervezet a magyar kérdés kompromisszumos megoldásában ezt a koncepcióját felvázolta, közreadta, és ami a leglényegesebb, hogy november 7-től kezdődően a munkástanácsok ezt a Bibó-féle platformot, falragaszok, egyéb terjesztés útján megkapták, s tulajdonképpen a Nagy-budapesti Központi Munkástanács is a Bibó-féle platform javaslat alapján alakult meg, és a politikáját ebbe az irányba folytatta. De ezt meg lehet kérdezni a Rácz Sándortól, mert él szerencsére, úgyhogy. Rácz Sándor egyben különbözik Dózsa Györgytől szerencsésen, hogy őt legalább tüzes trónra nem ültették. Egyébként semmivel nem tartom kisebb szereplőjének a magyar történelemnek, mint Rózsát.

[01:08:58](#)

Na tehát akkor ebben a helyzetben nyilvánvaló, hogy Bibó, amikor a munkástanácsokat, az önkormányzó Magyarországnak az eszméjét és az önkormányzatokat, a tanácsokat, a munkástanácsokat és a forradalmi bizottságokat is szétdobják ugye erőszakkal '56 decemberben '57 januárjára, akkor természetesen hát a Bibó sem úszhatja meg örökké. Őt csak '57 május végén tartóztatják le, egy évig vizsgálati fogságba kerül. És '58-ban ítélik el, a Nagy Imre kivégzése után közvetlenül és '63 márciusában amnesztiával szabadul. Na most viszont nagyon lényeges, hogy maga a népi mozgalom is ugyebár 1956 után egy komoly válságba kerül. Ennek az egyik oka az, hogy a népi mozgalom többsége, hogy is mondjam, szétszóródtatik, szétveredtetik. Hát a Kisgazdapárt, meg a Parasztpárt helybejáratása (?) révén, illetve hát elfelejtik felosztatni, mint erre a Kisgazdapártiak ugyesen rájöttek most. Nyilvánosan nem adták ki és hát, mint én is ugye hiányos jogi műveltségemmel tudom, hogy amíg valami ugye nincs nyilvánosan kihirdetve stb. az addig elvileg nem törvény. Igaz? Hogy nem jogszabály nincs érvényessége.

[01:10:16](#)

Na tehát ezt elfelejtettük kihirdetni annak idején a belső döntést. És kérem szépen, tehát ebben a helyzetben az egész népi mozgalom a két nagy politikai pártja egyrészt '48 után egyik része politikailag üldözés alá kerül, de nagyon keményen. Hát a parasztpártiak nagy részét és a politikai életből teljesen kiszorják. A Kiszegzdapárt vezetői emigrációba kényszerülnek. Hát a Kovács Béla ugye hadifogságba 1947 februárjában, Nagy Ferenc emigrációba, Varga Béla emigrációba és sorolhatnám. Tehát körülbelül ez a helyzet, ugyanakkor pedig a kriptokommunisták pedig a kormány bársonyszékeibe, Dobi István, Ortutay Tutus és ezzel Szeged gyöngye és Erdei Ferenc, Darvas József, ismert a képlet. Igaz? Tehát ez egy belső polarizációt, megosztottságot jelent. Hát 1956-ban nagyjából ismert a dolog ugyebár a Kiszegzdapárt és a Petőfi Párt újjáalakulási programja. A Parasztpárt jól áll a Petőfi Párt mellett, van egy Bibó-féle program, ugye szinte készen. És 1956 után viszont kialakul egy olyan szituáció, hogy nemcsak a Bibót csukják be, többségét a parasztpártiaknak, kiszegzdapártiaknak a népi mozgalom többsége nem kerül börtönbe, inkább a munkástanácsosok már, akik a népiekhez tartoznak. Ilyen típusúak, mint a Dénes János a ma élők közül is és hasonló. És viszont egy frontális szellemi ideológiai támogatást kap a politikai tiltások mellé a népi mozgalom és ennek a támadásnak a kerete ugyebár és a vezérszólama az a bizonyos 1958-as kultúrpolitikai, elméleti munkaközösségi állásfoglalás, amelynek klasszikus szerzői ugyebár Király István professzor.

[01:12:14](#)

Aztán, hogy hívják az OPI-nak az igazgatóját? Milyen Miklós? Nem az, a Szabolcsi Miklós akadémikus, irodalmár és még egy-ketten, tehát eme klasszikus szerzők. Ez az álláspont ma is érvényben van. Ugyebár ennek az álláspontnak a lényege, hogy a népi mozgalom ez egy ilyen bizonytalan kispolgári, harmadik utas, zavaros világnézeti, ködös dolog, amelyik hát fasisztoid nézeteket is, népközösség stb., nemzeti közösség és egyéb ilyen utópiákban is gondolkodik. Ugye? Aztán hát emellett harmadik utas és hát ez a szocializmussal szembekerül és az 1956-os átkos ellenforradalom egyik fő szellemi előkészítője volt, sőt azóta sem tudnak nyugodni és hát kik '56 novemberében is még a munkástanácsoknak készítettek platformot, mint a Bibó. Kik pedig mélyen hallgattak tüntetően, ugyanis nem voltak hajlandók Mesterházy Lajossal és Garai Gáborral meg Váci Mihállyal együtt tűztánc antológiát járni. Tűz táncolni a Kállai Gyula és Aczél György ragyogó kultúrkurzusában.

[01:13:26](#)

Hát, szóval nyilvánvaló, hogy ezeket keményen el kell ítélni. Mint már elsősorban a Bibót, mint a fő ördögöt, ugyebár a legtudatosabb ideológust, és természetesen hát itt Erdei Ferenc és Darvas pedig hát majdhogynem tökéletesek. Más mindenki rossz. Na most ezt úgy mellékesen máig sem vonták vissza. Tehát ebben a helyzetben, '56 után a népi mozgalom új helyzetbe kerül összességében, nem is csak azért, hogy '56-ot az emberi méltóság forradalmának az újabb heroikus kísérletét a túlerő legyőzi, hanem azért, mert közben a magyar társadalom átalakul. A régi kettős társadalom végérvényesen felbomlik, de nem abban a formában, ahogy a népi mozgalom a '30-as és a '40-es években elképzelte tehát, hogy egy ilyen demokratikus polgárosodás jön létre, tulajdonszabadság, vállalkozói szabadság, demokratikus önkormányzatok rendszerébe szerveződve, hanem helyette történik ugyebár az.

[01:14:25](#)

Hogy egyik oldalon van az úgynevezett rendszerintegrációs modell, tehát a hivatalos hatalom, amelyik például gazdaságilag a tulajdonviszonyok terén tagolja ugyebár nagyvállalatokra, iparági ágazati nagyvállalatokra Magyarországot és ez alapján kialakult egy tagolt lobbirendszer is az uralkodó osztályon belül. Ezek közül a messze legnagyobb lobbiz ez a nehézipari, politikai, hadiipari lobbiz, amelyik hát mindig is uralta Magyarországot és a költségvetését az országnak, és természetesen Magyarország hihetetlen összegeket fizetett ki ennek a nehéziparnak a tökéletesen értelmetlen fönntartására és most pedig gyakorlatilag Bős-Nagymarost ezért szavazta meg ennek a lobbiznak a parlamenti képviselője. Ugyebár több mint háromszáz fős elsőprő többséggel.

[01:15:15](#)

Mert nyilvánvalóan arról van szó, hogy ez a nehézipar nem tud másképp létezni csak úgy, hogyha magyar állami pénzen az állampolgárok, az adófizetők pénzen, a magyar nép pénzen bele betonozza a máshol eladhatatlan termékeit a Dunába, és éppúgy, mint ahogy Dunaújvárost annak idején Rákosi pájtás ajándékozta a magyar népnek és azóta is nyögjük, éppúgy Bős-Nagymaros pedig Kádár-émlékmű és ennek a nehézipari politikai lobbiznak az élő emlékműve a magyar nép kárára. Tehát, alapvetően van egy ilyenfajta tulajdonosi, nagy tulajdonosi tagolódás. Ugye ágazati lobbiz, ahogy nevezi a szociológia és a politológia számos képviselője. Emellett ugyebár ennek a hivatalos tagolódásnak van egy úgynevezett kultúrpolitikai vonulata, a kultúra államosítása és elsajtolása (?).

[01:16:13](#)

Tehát, ahol például nem lehetnek független irányzatos lapok évtizedekig, hanem minden lap úgymond elvileg népfrontos és abba hát minden lapban mindenkinek kell szerepelni, arányosan vegyítve így-úgy, és hogyha esetleg ettől 2 mm-re eltér, akkor ez be vagyon tiltva stb. Tehát lásd például a *Tiszatáj*nak az ügyét ugyebár 1986-ban, lásd a *Mozgó Világnak* az ügyét 1983-ban, hát amikor a *Világ* elkezdett mozogni, amikor még mi is fiatalabbak voltunk akkor helyette mit csináltak kérem szépen? Hát *Mozgó Világ* helyett lett *P. Mobil*. Mármost P. Szűcs Julianna kutyagumija. Na, tehát érthető? Tehát a kultúrában ez a tagolódás és minden tekintetben tett. Erről van szó. Körülbelül mindenki ismeri, mert benne él, látja, tapasztalja és ez a modell szükségszerűen egy alapvető átfogó válságba jutott a '80-as évek elejére, és azóta is ennek a válsága permanensen tart.

[01:17:16](#)

Ezzel szemben viszont van egy úgynevezett társadalom-integratív modell is, amelyik a hivatalos modellnek a réseiben, egy ilyen társadalmi, primitív autonómiák szintjén megvalósulhat, kultúregyesületek szintjén, egyetemi szakkollégiumok szintjén, most már független sajtóorgánumok révén, politikai, társadalmi csoportok, kezdeményezések révén. Ugyebár? Úgy szoktam én ezt mondani, így különböző előadásaimban, írásaimban, hogy úgy kell elképzelni, hogy '48-ban is meg '56 után is egy ilyen monolit betonnal leöntötték az egész magyar társadalmat, de ez a monolit beton töredezik és a kockák szegélyei résein tör ki a fű, mert alatta valami disszimiláció, valami kemoszintézis folytán a társadalmi energiák megmaradtak.

[01:18:08](#)

És jön, jönnek elő a társadalmi mozgalmak, burjánzik elő a társadalmi akarat. Nem? Ha például valahol, mondjuk annyira válságba került, mondjuk Magyarországon az ellátás, bizonyos politikai megfontolásból ezt a szocialista modellt következetesen nem lehetett a mezőgazdaságra alkalmazni, hanem viszonylag engedélyezték, hogy Magyarországon lehessen háztáji. Akkor kiderült, hogy a magyar nép a művelhető földterület 10-12%-án megvalósította Németh Lászlónak azt a bizonyos írói álmát, a Kert-Magyarországot. Igaz?

[01:18:44](#)

Mert, hát gyakorlatilag Magyarország ellátásának a nagyobbik fele ebből a 10-12 százaléknyi földterületről származik. Ez nagyon közismert itt a környéken is. Igaz? A Duna-Tisza közé teszem. Na tehát erről itt az egyik lényeges pont, hogy itt ez a kettősség megvan. Tehát összességében azt lehet mondani, hogy a politikai struktúrában egy kvázi sztálinista rendszert rá tudtak kényszeríteni a magyar társadalomra, de a társadalomszerkezetet 40 év alatt nem sikerült ehhez hozzáigazítani. Tehát ez nem egy ázsiai vagy kelet-európai társadalomszerkezet, hanem egy félig polgárosodott és polgárosodni vágyó közép-európai átmeneti szerkezet, amelyik makacsul, keményen polgárosodni akar, és a mintákban pedig, életmód mintákban, kulturális viselkedési mintákban, termelési mintákban a polgárosodás centruma Nyugat-Európa felé akarna közeledni. Ez viszonylag egyértelmű, a maga útján sajátos módon, de a cél és az irány mindenképpen az.

[01:19:51](#)

Az európai tradíciónak a követése gazdasági, szellemi, kulturális, politikai, minden tekintetben. Tehát, ebben a helyzetben mondjuk a népi mozgalom a '60-as, '70-es években azt éli meg, hogy a régi társadalom szétrobbant, szétugrott. Nem lehet folytatni ugyanúgy a dolgot. Érthető? Mit tudom én, például a parasztságot tsz-ekbe, kolhozokba kényszerítették stb. ez is megy, ahogy megy, valami nem megy belőle, tehát nyilván nem lehet a régi dolgokkal előjönni. Egy új társadalomszerkezet alakult ki, a kultúrának egy új, meglehetősen antidemokratikus szerkezete alakult ki. Ebben a helyzetben a népi mozgalomnak a folytatói inkább, egyre inkább kezdenek nemzetben gondolkodni. Egy, a nemzetnek a legátfogóbb, ugyebár Magyarországon a társadalmi integráció legátfogóbb egysége a nemzet, ami úgy valahogy érzelmileg, hát adottságként ugye összefogja. Bibónak az a véleménye mindig, hogy a nemzetek ugyebár sok száz éves, a nyugat-európai nemzetek ezerötven éves történelmi kategóriák. Lelki, politikai közös élmények és politikai realitások is egyben. A közép-európai nemzetek, a cseh, a magyar és a lengyel történelmi nemzet körülbelül ezer esztendeje létezik.

[01:21:13](#)

És ugyanakkor a többi nemzetek és a középkor elején kialakultak, tehát ilyen szempontból a Bibó keményen mást mond, mint a Marx-Lenin-Sztálin-féle nemzetkoncepció. Hát főleg a Sztálin ugye megfogalmazza azt a 20. század elején. Ebben kemény vita van. És ebben a szempontból ez a nemzeti irányzat, a nemzeti mozgalom körülbelül ezt is látja Magyarországon a '60-as, '70-es évtizedben, hogy ezt a nemzetet valahogy össze kell tartani, hogy a nemzettudat egészen ne vesszen el. Ismert dolog ugye Illyés Gyulának a törekvése, hogy erre a '60-as évektől. Ezt politikában nem lehet megfogalmazni semmiképpen, még irodalomban is némi bátorság kellett hozzá, mert Illyés Gyulát, amikor a *Hajszálgyökerek*-et mondjuk mikor megjelenteti meg a *Válasz Herdernek és Adynak* '78 januárban, akkor ugye őt azért hát, hogy

is mondjam, nem csak Nicolae Ceausescu meg a Román Akadémia támadja. Hanem hát a magyar hatalom és, hogy úgy mondjam kissé sandán nézi ezt az ügyet, hogy mit ugrál az Illyés, mit fejtegeti, hogy itten tizenhat millió magyar van. Igaz?

[01:22:22](#)

Tehát ez az egyik része. Aztán hát ez a rész megy is elég szépen azt hiszem, így a nemzeti identitásnak a kérdésre és ma is előjön, bár ez sokkal nagyobb veszélyhelyzet, erre nem kívánok kitérni, mert ez nagyon közismert dolog. Nem hiszem, hogy én ebben különösebb újat tudnék mondani. Folytatnám tovább. Tehát a koncepciót, ahogy látom, hogy hogy alakul ki, a következő ilyen nagy jelentős integrációs egység, amelyik szintén válságba kerül a társadalmi integrációnak egy alapegysége, legkisebb, legminimálisabb egysége a család.

[01:22:55](#)

Tehát ilyen szempontból jön elő a '60-as évek végétől a Veres Péter, meg a Németh, meg a Fekete Gyula bácsi olyan szempontból, hogy a családoknak a válságát egyrészt tisztázni, hogy mi ennek az oka, minben törvényszerű, a fejlődésből következik, és mi okozza egy belső lelki válság hatása. Mit jelent ebben? És tulajdonképpen, hát ugye itt fölmerül a fogyás vagy szaporodás kérdése is a magyar nemzet számára. Szóval ez a nemzeti irányzat mindenképpen egy ilyen nemzeti veszélyeztetettségként írja le Magyarországon a bizonyos népbetegségek, terheltségek eluralkodását és a nemzetnek a számszerű fogyását, csökkenését. És hát maga a Németh is elég egyértelműen megfogalmazza, hogy egy bizonyos időszakban ugyebár, hogyha viszonylag emelkedik a nemzetnek a jóléte, az már önmagában nagyon jó. De hogyha ez egy torz lelki válság közepette megy végbe, akkor esetleg hosszú távon ezzel veszíthetünk is nagyon sokat.

[01:23:58](#)

Most így utólag én nekem könnyű okoskodni, meg a mi generációnknak, hogy azt mondjuk valószínű a Némethnek, sőt a Fekete Gyula bátyáinknak is ebben a tekintetben igaza volt, mert hát ugye tartott, ami tartott egy tíz évig ez a bizonyos fellendülés a Kádár-korszak közepén olyan áron, amilyenen, túlmunkával, egyebekkel, és hát úgy érezték az emberek, hogy polgárosodtak. Közben most arról van szó, hogy amit kemény melóval 20-30 év alatt összeverték, mondjuk egy családi házat, meg ezt-azt, igaz azt némi túlzással két-három év alatt majdnem el lehet veszíteni. Most nem úgy, hogy dobra verik, bár ahogy elnézem ezt a kormányt még azt is megcsinálja előbb-utóbb, hogy csinál akkora végrehajtási intézményt meg adóhivatalt, hogy akár foglалás is lesz. De, meg hasonló. Na jó, de hát ez most túlzás, ne nevezzük őket rosszabbnak, mint amilyenek. Tehát lényeg az, hogy viszont ha valaki például egy nagyobb községben megépített egy családi házat, az ma azt jelenti, hogy tulajdonképpen a nyugdíja olyan kevés, hogy abból vagy fönn tudja tartani, vagy nem. Igaz?

[01:25:05](#)

Az orvosi ellátás, az egészségügyi ellátás szintén olyan, hogy mit kezd a házával. Na? A gyerekek többnyire nem ott dolgoznak, mert munkahelyet, mindent máshol kaptak. Tehát a generációs folytonosság nincs meg, és a többi, és a többi lehetne folytatni. Nemde? Tehát alapvetően ezeket a folyamatokat így lehet sorba látni, hogy ez a helyzet, tehát bomlik ez az egész társadalmi szolidaritás az alap egységben, a családban is. És meg kell mondjam, hogy én ebben a nemzeti mozgalomba, amit a Fekete Gyula bácsiék képviselnek, hogy nem közömbös

a mi számunkra, hogy mekkora létszámú a magyar nemzet, mert ez nemcsak kulturális, meg hogy mondjam érzelmi kérdés, hanem a legkomolyabb foglalkoztatáspolitikai kérdés is, amikor ez a magyar ipar továbbra sem korszerűsödik, nem mindegy, hogy mondjuk 2020-ban ugyebár abból a bizonyos kilenc millióból mondjuk három millió aktív munkaképes ember lesz vagy öt. Nemde?

[01:26:05](#)

Tehát ez legalapvetőbb termelési, foglalkoztatáspolitikai kérdés is. Ami nekem Fekete Gyula bácsi elgondolásában nem egyértelműen tetszik az az, hogy nem kapcsolja össze elég keményen és következetesen a demokráciának a követelésével ezeket a demográfiai és egyéb kritikáját, mert arra szükség lenne, a kettőt együtt lehetne elképzelni. És a másik pedig az, hogy tényleg meg kellene mondani, hogy ebben a szituációban főleg ez a fiatal értelmiség azért nemigen kötelezhető a realitások talaján három-négy gyereknek a vállalására, mert mindenki nagyon jól tudja, hogy milyenek az életfeltételek és főleg milyen életfeltételek várhatók a fiatal értelmiségnek a következő évtizedekben. Ezt mindenki tudja. Nem? Szóval ehhez tényleg egy hihetetlen elkötelezettség kell, valamiféle vallási vagy egyéb meggyőződés, vagy nem tudom micsoda, hogy valaki betervezzon négy gyereket. Ez bármennyire fáj, de meg kell fogalmazni a realitást.

[01:27:05](#)

Na tehát a népi mozgalom valahol itt kezd újjászerveződni, ezeken a pontokon, a nemzeti integrációval, a család ügyeivel, egyéni problémákkal és végül pedig hát ugye nem utolsó sorban a szellemi egyesületeknek a hagyományos, ilyen nemzeti tradíciójú kultúraegyesületeknek a támogatásával, irányzatok, lapok, folyóiratok révén, és hát '87 után pedig hát ez már nem történelem, hanem a Magyar Demokrata Fórumnak az ügye, ami itt bejön. Most a nagy kérdés az, hogy maga Bibó ugye ebben a kérdésben, hogy kerül bele. Véleményem szerint úgy, hogy Bibó az európai társadalomfejlődés értelmében egy középszintű politikai-ideológia, politikai-filozófia szintjén is megfogalmazott egy korszerű világszemléletet és társadalmi programot, sőt politikai cselekvési programot, egy demokrácia modellt is, amit úgy gondolom, hogy célszerű lenne valahogy konkretizálni. És hát ennek a fő pontjait én már többször elmondtam itt Szegeden és most október 20-án, amikor meghívtak az egyetemre, hogy körülbelül miről van itt szó. Hát, amit érintettem, önkormányzat, a kulturális autonómia, tulajdonszabadság stb., stb. Hát erről lehet vitatkozni. Én azt hiszem jobb lesz, hogyha most egy kicsit befejezem, és hát elnézést kérek, hogy itten nem voltam elég objektív és időnként, hogy is mondjam a vármegye rendszerrel és egyebekkel humorizálni merészeltem. Hát talán ennyit megengedhetek Szegeden is magamnak. Úgyhogy kösz az eddigi figyelmet és hát várom a kritikai észrevételeket, kérdéseket, mert nekem van időm.

[01:29:00](#)

Beszélő 1: Szóval, hogy kezdeném ott, hogy szerintem a '30-as években a népi mozgalom mit jelent. Egy elég világos agrárkaraktere van ennek a mozgalomnak és hogyha a szereplőit és hát a produktumait megnézzük, tehát mit tudom én, egy *Viharsarok* vagy Toldi(?) helyzet, vagy ha ezeket elolvassuk. Azért nagyjából világos, hogy milyen ideáltípust helyeznek [...] középpontjába ezek az emberek. Na most, hát szó volt arról, hogy a magyar társadalom az ötven év alatt megváltozott, szóval egész más a szerkezete és vajon mit jelent most a népi mozgalom? Merthogy az agrárkaraktere az elvesztett, az majdhogynem biztos. Tehát nem lehet [...] megfogalmazni [...] annyi a gazdálkodó, tehát amit most megpróbálnak a Kisgazda Pártnak a

képviselői ezt a 'gazdaszemlélet' címszó alatt elsütöni. A kérdés az, hogy mit jelent a népi mozgalom a '80-as években?

[01:30:12](#)

Bilecz Endre: Jó. Válaszlok erre most, ez annyira fontos kérdés, hogy erre most úgy gondolom jó lesz közvetlenül válaszolni, mert alap ügy. Na, most az egyik, a Kisgazda Pártnak a teljes neve Magyar Független Polgári Kisgazda Földmunkáspárt. Igaz? Teljesen egyértelműen, nyíltan meg kellene mondani, hogy polgári párt. Mert az, hogy agrár vagy nem agrár az attól független, mert az, hogy polgár mit jelent, az azért a magyar nyelvben egészen világos dolog. Nem? Úgy nagyjából. Tehát így kéne nevezni, ha mindenáron a régi néven akar újra, akkor vagy a teljes nevét használná, vagy pedig nemes egyszerűséggel azt mondaná, hogy Magyar Polgári Párt. És akkor világosabb lenne dolog egy fokkal. De nem ez a dolognak, nem ez az ügy lényege egyébként, hanem az, hogy a magyar társadalom mennyiben változott meg. Itt most elnézést, de valami, hogy is mondjam szaktudományosabb szociológiai fejtegetésbe úgy nagyon röviden bele kell menni.

[01:31:12](#)

Ugye a mostani magyar szakirodalomban van két alapvető irányzat, a '80-as évek elején ez tisztán kijött. Az egyik irányzat a Kolosiék szerint egy végtelen bonyolult és sokféleképpen strukturált, foglalkoztatási és strukturált a magyar társadalom. Ezt a Kolosiék, a Kolosi Tamásék a '80-as évek elején megfogalmazzák. A másik oldalon pedig az van, amit a Gombár Csaba fogalmaz meg legkarakteresebben egy ilyen politológiai oldalról, hogy tulajdonképpen ennek a magyar társadalomnak alapvető szociológiai tagoltsága tulajdonképpen nincsen. Tehát ami tagoltsága van azt kívülről a hatalom, ez az kényszerítette rá, de ennek a társadalomnak egy olyan fajta osztálystruktúrája, mint amilyen volt a kettős társadalomnak mondjuk a századfordulón vagy a 20. század első évtizedeiben nincsen. Tehát alapvetően itt a különbség, hogy ne magyarazzunk bele egy mély, komoly strukturáltságot egy társadalomba, hogyha az azzal nem rendelkezik.

[01:32:12](#)

Én a magam részéről a Gombáréknak az álláspontját, amit ők is a '80-as évek elején Gombár, a Papp Zsolt meg a többiek kifejtettek, körülbelül osztom, ugye a tapasztalatok meg saját ismereteim alapján meg az ő érveiket elfogadom ebben a tekintetben. És akkor azt látom, egy bizonyos értelemben azt kell nézni, ez a régi társadalom felbomlott, de nyilvánvaló, hogy egy új, szerves intézményrendszer, amit a társadalom maga hozott létre szerves természetes úton a maga számára még nem alakult ki, akkor nyilvánvaló, hogy a régi bomlásnak a töredékei, termékei megmaradtak. Igaz? Ha még teljesen nem tűnt el. Ezt nem szabad túlértékelni, hogy mi most azon álmodozunk, hogy ezeket a töredékeket újra szigetekké vagy egy teljes rendszerré, egy kontinenssé ugye össze lehet állítani. Ez álom. Tehát nyilvánvaló, hogy a magyar társadalomnak a hagyományos agrárstruktúrája nem állítható vissza és bűn lenne, ha visszaállítaná, vagy bárki arra törekedne, és ezt mondjuk politikai vagy társadalmi programmá fogalmazná. Viszont, azt is merem állítani, hogy ugyanakkor Magyarországon, ha például egy nagyon kézzelfogható, így a tulajdonviszonyok meg a munkamegosztás szempontjából nézem a dolgot, akkor azt mondom, hogy egy, megszűnt a hárommillió koldus országa?

[01:33:33](#)

Bizonyos értelemben igen. Tehát a régi falusi agrárszegénység, hogy nem volt mit enni, ebben az értelemben igen. De ha azt nézem, hogy ma ismét modern körülmények között mennyi a halmozottan hátrányos helyzetűeknek a száma, társadalmi aránya, akkor kiderül, hogy a képlet majdnem ugyanaz. Igaz? Lassan a hivatalos statisztika is elismeri, hogy közel 30% lesz ismét. Nemde? Tehát akkor úgy néz ki, hogy egy társadalom alatti szegénységnek az állapota megvan. Tehát például én azt mondom, hogy amit a Csurka István magyar író Lakitelken elmondott, de hogy Lakitelken, Monoron ezen a találkozón '85-ben, azt talán olvasztatok néhányan azt a dokumentumot. Azt mondja a Csurka, hogy a munkásszállásoknak a népe egy kultúra alatti, társadalom alatti helyzetben van ma is, mert ez körülbelül '60-ban elmenekült a kolhoz elől, mondjuk Nyíregyháza környékéről. Azóta is munkásszálláson lakik, 30 éve gyakorlatilag egyfolytában adott feltételek mellett, ugye a dekádok végén havonta kétszer megy haza. Nem?

[01:34:41](#)

Hát az, hogy is mondjam, nem család, nem szerves közösség stb. Nem? Legfeljebb szocialista brigárendszer, most a szó leggúnyosabb értelmében maximum. Tehát a fekete vonatok népe, az ingázók népe egész Európában Magyarországon a legnagyobb a távolsági ingázóként foglalkoztatottak aránya az Enyedi Györgyék hivatalos statisztikája szerint is 24-25%. Hihetetlenül nagy. Tehát ez azt jelenti, hogy ebben a kis vacak országban ugyebár az ipartelepítés hülyeségei miatt, a közlekedés, az infrastruktúra fejletlensége és egyebek folytán minden negyedik magyar munkavállaló ugye hetente egyszer vagy kéthetente egyszer megy haza az állandó lakóhelyére. Ez példátlan Európában. Tehát ez az Enyedi, elnézést ez az Enyedi könyveiben is benne van. Megítélésem szerint, csak ő végkonklúziókat von le más területen. Tehát itt az egyik probléma.

[01:35:43](#)

Akkor a következő nagy probléma, hogy tulajdonképpen most akkor, hogy ítéljük meg így a marxista szociológia, klasszikus szociológiának az ismérvei alapján, hogy akkor ma Magyarországon a foglalkoztatottak többsége minek számít? Munkásnak vagy parasztnak? A szociológusok többsége ma egyértelműen állítja, hogy se-se. Nem? Tehát az átmeneti helyzeteknek egy végtelen bonyolultsága és végtelen variációja létezik. Burjánoznak a különböző átmeneti formák, gyakorlatilag Magyarországon alig van tiszta foglalkozású család. Tulajdonképpen a családra legjellemzőbb az, hogy mondjuk a férjnek, mondjuk a férj ipari munkás, de emellett nemcsak a szocialista szektorba, hanem vagy van másodállása, fusizik, vagy pedig valami más tulajdonformában is igyekszik a ténykedését kiterjeszteni a megélhetés biztosítása érdekében. Nem? Magánvállalkozás, hasonlók, ilyesmik. Na most, akkor mondjuk elég tipikus az a forma, hogy a feleség mondjuk se nem értelmiségi, se nem melós, hanem úgymond alkalmazott, tehát valamilyen irodában pár ezer forintért van.

[01:36:49](#)

A következő típus, akkor ugyebár, hogy a férj ilyen bejáró, ingázó munkás, a feleség pedig otthon félig-meddig vagy egészen tsz-tag. Nem? Tehát több szektora a jövedelemszerzés, más szektorokban dolgoznak. Munkavállalás szempontjából, tulajdon szempontjából is társadalmi munkamegosztásban elfoglalt hely szerint akármilyen klasszikus ismérv alapján nézem. Tehát azt látom, hogy Magyarországon a családok is ilyen gazdag átmeneti helyzetben vannak, és hogyha jól megvizsgálná valaki, ezt még tudtommal senki sem vizsgálta meg, hogyha mondjuk

1943-ban Magyarországon a nagyipari munkásság összlétszáma háromszázezer volt, hogy ma, akik tényleg nagyipari munkások tisztán és abból élnek, hogy azoknak a száma mennyivel nagyobb ma, mint 1943-ba volt. Nem vagyok benne biztos, hogy a többszöröse lenne, ugye enyhén szólva, ami tisztán az tudatában, hozzáállásában is az. Másrészt pedig, hát amit hozzá kell tenni, hogy ha van is ilyen nagyipari munkásság, hát amire némely pártpropagandisták bőszen szoktak hivatkozni, azoknak egy bizonyos jelentős része, nem tudok pontos százalékot mondani, de azért lehet becsülni, egy igen jelentős része olyan válság ágazatokban dolgozik évtizedek óta, amelyek hát hogy is mondjam, szóval keveset hoznak, annál többet visznek az asztalról. Nem?

[01:38:18](#)

Na szóval, szóval itt van egy hatalmas probléma, hogy milyen ez a mai magyar társadalom. Annyit tudok mondani, hogy átmeneti jellegű ez a magyar társadalom. Ahol mondom ez a két integrációs forma töredéke se hat. Az egyik a rendszerintegráció, amelyik hát erőszakkal szabdalja a társadalmat, nem szerves fejlődésből alakult ki. Ugyanakkor a társadalomintegrációnak pedig ilyen letisztult, lepusztult töredékes formái vannak kultúregyesületektől kezdve mindenhol és ez a társadalom bőszen próbálja is szeretni(?) magát, és szerves magyar polgárosodás révén újjászervezni a legtöbb esetben. S tehát ez az, ami hol megy, hol nem megy. Döntő szektorokban nem megy, lényeges mellék területeken megy. Lényeges mellék területeknek tartom a háztájizást, lényeges mellék területnek tartom a régi MK-nak azt a rendszerét, ahol tényleg életképes az ügy, tehát többnyire nem a nehéziparban sajnos.

[01:39:15](#)

Ugyanílyenek tartom az értelmiségnek bizonyos ilyen vállalkozói, egyéb törekvéseit. Elképzelhetőnek tartom, ahogy itt a Majsai Fórum is próbált ezzel foglalkozni, hogy esetleg egy bizonyos mérsékelt és korlátozott reprivatizálás is elképzelhető lenne bizonyos területeken, a mezőgazdaság egy részén is. Például olyan formában, hogy a rossz mezőgazdasági adottságú területeken nemcsak jogilag kellene lehetőséget adni, hanem a gyakorlatban politikailag is. Hogy mondjuk ne ezek a legfejlettebb típusú tsz-ek, hát, ahogy az kialakultak a kolhozok legyenek, hanem visszabomoljonak ilyen szakszövetkezeti, egyéb részekre, ahogy például egy-két megyében akkori politikailag okosabb emberek ugye megengedték és eltűrték és azóta is ugyebár ezek az alacsonyabb típusú szövetkezeti formák működnek, ugye Bács-Kiskun megyében és más területeken.

[01:40:10](#)

Tehát valószínű erről szó lenne, mindenekelőtt a mezőgazdaságban el tudnám képzelni, hogy Biskku Béla nagy találmányát, hogy öt község egy tsz. Ezt az esetek többségében ma is föl lehetne nyugodt lélekkel bontani. Igaz? Tehát az indokolatlanul nagy mezőgazdasági üzemeket lehetne decentralizálni. Én azt hiszem, hogy Magyarországon jelentős mértékben lehetne ezt a legtöbb ipari vállalatnál is tenni. Teszem azt például az esetek többségében a vidékre a '60-as években kitelepített iparból kinövő leányvállalatok többsége ugyebár, hát nem kapcsolódik a pesti központhoz olyan nagyon, hogy ezt föltétlenül trösztök meg egyébként kellene működtetni, hanem önálló formában. Tehát egy piacgazdaságnak, hangsúlyozom, egy működő piacgazdaságnak a bázisát. Tehát ilyen szempontból, ha az ember ránéz erre a magyar társadalomra, akkor azt tudja mondani, hogy átmeneti formák végtelen gazdagsága van. Átmeneten én természetesen nem azt értem, amit Aczél György és Berecz János szokott

mondani, hogy ez egy átmenet a fejlett szocializmusban vagy mit tudom. Na szóval én most nem ideológiákba beszélek szándékom szerint, hanem szociológiai, társadalmi tényekben, tehát jelenségekben.

[01:41:28](#)

Na szóval akkor azt mondom, hogy talán ez a magyar társadalom egyrészt szerencsére sokat változott, mondjuk a Horthy-korszak Magyarországhoz képest. Elmúlt a hagyományos feudális szegénység, ugyanakkor sajnos ez a magyar társadalom viszonylag keveset változott, mert a modern polgári társadalom, a modern magyar polgárosodás nem alakulhatott ki azóta sem. Ezt legfeljebb a Lengyel Laci szokta optimistább pillanataiban megfogalmazni. Igaz? A politikusok közül pedig Nyers Rezső, lásd a *Népszabadságban* most idén márciusban adott interjút, hogy hogy képzelel el a szocialista polgárosodást Magyarországon. Hát én Bibó és Erdei nyomán nem úgy képzelem el egészen, mint Nyers, szóval és jó néhányan vagyunk, így gondolom. Szóval ebben a szituban akkor azt lehet mondani, hogy igenis a tradicionális agrártársadalom megszűnt, de helyében nem jött létre tisztán ipari társadalom, helyébe nem jött létre tisztán polgári társadalom, hanem ilyen átmeneti helyzetekben lebegünk. Azt viszont állítom, hogy ez nem kettős társadalom olyan értelemben, hogy a Hank is leírta, hogy a hivatalos paradigma meg a társadalmi paradigma az egymással szemben áll és önállóan működik. Hank is maga is visszavonta ezt az álláspontját, már úgy '86-'87-ben.

[01:42:47](#)

Tehát körülbelül ezt lehet mondani, hogy az átmeneti formák gazdagsága létezik, és ezt a következő évtizedeknek a társadalmi fejlődése fogja eldönteni, hogy kiforri-e magát itt egy polgári társadalom, egy demokratikus polgárosodott magyar társadalom, vagy pedig megmarad ez a neo-sztálinista kényszerzubbony a magyar társadalmon, amit politikai megfontolásokból ráhúztak, és ami a társadalmi integrációt széttördeli, a társadalmi szolidaritást, mint értéket makacsul kipusztítja. És hát, ami ellen ugye, hát úgy tűnik, hogy a magyar nép mintha kifejezte volna a véleményét 32 évvel ezelőtt igen egyértelműen. És meggyőződésem szerint szóval ez a vélemény biztosan remélem, hogy nem olyan egyéb durván fog kijönni, mint akkor. És azt is remélem, hogy kedvezőbb világpolitikai helyzetbe fog kijönni, mint akkor. De mindenképpen az úton végig kell menni, már nem a pékmester útjára gondolok és módjára természetesen meg a barátjára.

[01:43:59](#)

Szóval. Tehát egyértelmű, hogy ezen az úton a polgárosodás, a demokratizálódás útján végig kell menjen valami módon a magyar társadalom. És nem ilyen himnikus befejezéssel akarom zárni ezt a kis eszmefuttatásocskám, de az emberi méltóság demokratikus forradalmának, ahogy Bibó azt felfogta, meg nyomában mi is jó néhányan felfogjuk, valamilyen módon meg kell valósulnia. Más út nincsen. Más út nincsen.

[01:44:34](#)

Beszélő 2: De ez most automatikusan kezd ebbe az irányba fejlődni, ahogy látom, már amit látsz itt kicsit (?).

[01:44:41](#)

Bilecz Endre: Az látszik egy-két ponton, hogy bizonyos tekintetben nagy az előrehaladás. A társadalmi szolidaritásnak az értékei egy bizonyos társadalmi csoportoknál kezdenek újra megjelenni. Én ezek közül egyet mondanék, nem akarok semmit túlértékelni, de arra gondoltok, hogy a magyar értelmiség abban megegyezett, hogy ennek az értelmiségnek a legszélesebb csoportja a pedagógusok csoportja. Ugye hát vagy 150 ezer aktív pedagógus van az országban, meg azon kívül még sokan, akik hát nem a szakmájukat gyakorolják a maguk jól felfogott érdekében. Mármint, hogy megéljenek ugye? Na tehát, azért.

[01:45:18](#)

Tehát alapvetően azt mondtuk, hogy kérem, hát ez semmi, mert itt nők meg minden. Ismeri mindenki a dumát, hogy ez egy ilyen, olyan réteg. Kérem, hát nekem úgy tűnik, hogy egy egész szimpla kis felhívásra, a dombóvári tantestület felhívására kapásból ez az ezerszer lenézett szociálisan és egyébbe ugye hát olyan sorban tartott réteg, mint ahogy ugye már Ady Endre is a magyar néptanítóról ír 1908-ban. Semmi nem változott, sőt, a helyzet romlott a társadalmi presztízse főleg meg az anyagi helyzetünk is. Ugye magamat is beleértve, mert én is tanár úr lennék magam is ugye, hogy Juhász Gyulát parafrázáljam vagy szó szerint idézzem pontosabban. Szóval azt lehet mondani, hogy ez a réteg ugyebár 64 ezer aláírást azonnal gyűjtött. Ez egy olyan réteg, ahol a városi, járási, művelődési tanács ugyebár állandóan fenyegeti, hogy kirúgja stb. vagy mi a fenét képzeli. Nem? Ahol néha feudális szolgáltatásokat követel, mondjuk egy városi tanácsosi osztályvezető ha a férfi, és a tanárnő meg hát ugye több mint 90%-ban tanárnő ez sem ritka.

[01:46:33](#)

Aztán meg a többi, meg a többi, meg a többi. Szóval erről van szó. Tehát ebben a rétegben is a társadalmi szolidaritásnak az elemei tömegével kezdenek csírázni, és úgy tűnik, hogy esetleg egy éven belül talpra áll. Azt se tudnám elképzelni, azt se tartanám elképzelhetetlennek, hogy mondjuk a tavasszal egy előkészített és a társadalmat figyelmeztető pedagógus sztrájk lesz a többség részvételével, a létünk és a presztízszünk és a magyar nemzet jövője érdekében.

[01:47:05](#)

Mégpedig nem úgy, hogy most mit tudom én, a gyerekek be se jöhetnek az iskolába, mert hát az azt jelentené, hogy megállna az országban munka és az élet, mert minden anyukának vagy apukának szabadságot kellene kivennie. Igaz? És mondjuk azon a hétfőn nem lenne termelés. Szóval nem ez a cél. Hanem az például, hogy a gyerekek bejöhetnek az iskolába, de nem kell a szülőknek szabadságot kivenni, de nincsen tanítás, legfeljebb a gyerekeknek elmesélik a pedagógusok, hogy mit akarnak, és mik a céljaink, mit gondolunk. Én ezt sem tartom kizártnak. Persze lehet, hogy ez némelyek szerint az osztályharc éleződését jelenti. Hát énszerintem nem.

[01:47:46](#)

Beszélő 2: Be van ígérve április 1-re...

[01:47:48](#)

Bilecz Endre: A szabadságjogok gyakorlása.

[01:47:50](#)

Beszélő 2: ...a fizetésemelés.

[01:47:52](#)

Bilecz Endre: Ja, április 1-én?

Beszélő 2: Igen.

[01:47:53](#)

Bilecz Endre: Aha, igen az jó. Ez egy jó nap, igen.

[01:47:57](#)

Na de a társadalmi, a társadalmi szolidaritást, én a társadalmi szolidaritás komoly csirájának tartom, hogy például ezek a magyar progresszív irányzatok politikailag is próbálják önmagukat újra megfogalmazni ideológiák és csoportosulások mentén. És meg kell mondjam, hogy én pillanatnyilag minden nehézség, ellentmondás és gyermekbetegség ellenére tipikusan ilyennek tartom a szabad kezdeményezések hálózatát. Tehát a Jásziék hagyományának valamiféle modern folytatásaként és ennek a nemzeti irányzatnak hagyomány folytatójaként ilyennek tartom a Magyar Demokrata Fórumot. Lehet, hogy nem ezek lesznek a döntő szervezetek, de pillanatnyilag a dolgok zömét ezek viszik, ez a két szervezet szerény megítélésem és rálátásom alapján, hát eléggé foglalkozom ezekkel a dolgokkal. Persze ettől nem biztos, hogy igazam van. De na, szóval én így látom és nagyon hiányzik viszont az, hogy önálló politikai áramlatként ez a demokratikus szocialista irányzat nem hajlandó fellépni. Hanem egyszerűen minket akar, a nemzeti mozgalmat így uszályként fölhasználni és tömegbázisként és mit tudom én, propagátorként.

[01:49:13](#)

Tehát én a magam részéről megmondom nyíltan és egyértelműen, hogy keményen vitatkozom például a tekintetben, hogy a Magyar Demokrata Fórum szellemi mozgalom maradjon, és ugyanakkor pedig hát bölcs elvtársaknak az úgynevezett reformpolitikai koncepcióit támogassa kritikátlanul. Gondolok itt a reform és demokráciára és hasonlókra, amit én kifejtettem önkormányzó Magyarország, demokratikus polgárosodás, meg minden. Úgy gondolom, hogy ez alapvetően nem ugyanaz, amit mondjuk az általam, különösen személyében, minden szakmailag sokra becsült Bihari professzor fejteget mondjuk a reform és demokráciában, ahol a kiinduló varázsszó a párt belső megújulása.

[01:49:57](#)

Én úgy érzem, hogy Bibó nyomán egy alulról építkező önkormányzó Magyarországról bátorkodtam beszélni itt ma este is, nem pedig arról, hogy felülről hogyan kell majd legyűrűznie a megújulásnak. És mert nem akarok rosszhiszemű lenni, de meg kell mondanom, hogy én mondjuk ezt az apparátust nehezen téveszttem össze az 1825-48 között egzisztáló magyar középnemesei radikális haladó értelmiséggel. Én nem látok egy Kölcsey Ferencet se a mostani nemesség között.

[01:50:39](#)

Beszélő 2: Szóval itt...

[01:50:40](#)

Bilecz Endre: Kossuth Lajosról nem is beszélek.

[01:50:44](#)

Beszélő 2: Elnézést, kérdezhetek? (?)

[01:50:45](#)

Bilecz Endre: Persze.

[01:50:46](#)

Beszélő 2: Tehát volt itt szó önkormányzatról és nem akartam erről a közigazgatás dologra kitérni, de ha már még egyszer szóba hoztad. És, szóval a múlt század végén tulajdonképpen a polgári államok megszervezése, az kitermelte azt a középosztályt, amit hát ugyan hátrányosan elítéltek 1944 december 21-22-én Debrecenben. Gyakorlatilag minden második számú középosztálynak volt a temetése. És akárhogy is vesszük, az a középosztály ezt jelentette, meg azt a jogállamot és most nem arra a jogállamra gondolok, amit most rádióban emlegetnek, hanem arra a jogállamra, ami tényleg működött is, amit '48 után sikerült lebontani.

[01:51:37](#)

Bilecz Endre: Erőszakkal szétverni.

[01:51:40](#)

Beszélő 2: Igen. Tulajdonképpen a magyar történelem '48 után az, hogy a jogállamiságnak a lebontása nagyon következetesen és hát ravasz módon (?) [...] és a lényeg az, hogy amit ki akarok ebből hozni, hogy tulajdonképpen az a magatartás mód, ami ezeket a csoportokat egymástól elkülönítené, a társadalomban egymással keverednek és hát nem lehet megállapítani, hogy most egy tagolt társadalom vagy nem tagolt vagy ahogy Gombárék mondják (?) nem annyira tagolt. Tulajdonképpen ezek egyfajta magatartásmódok létforma alapján különülnek el egymástól. És valahogy úgy tűnik, hogy az a csoport, amelyik leggyorsabban meg tudja magát fogalmazni, az a középosztály.

[01:52:34](#)

Bilecz Endre: Igen.

[01:52:35](#)

Beszélő 2: És a középosztályi magatartásforma, létmód ez elég világos azok számára is, akik ezen kívül vannak és hát gondolom, annak is (?), aki ebbe belekerült. Tehát, hogy sokkal egyszerűbb megfogalmazni egy szakszerűségi alapon álló mit tudom én, egy értelmiségit,

mondjuk egy tisztviselőt az önkormányzatban, mint mondjuk egy munkásnak, egy parasztnak saját magát. Na most, amit én látok az az, hogy a '80-as években, gondolom később megint, hogyha ezek a jogállamisági tendenciákból tényleg lesz valami, akkor a középosztály ez, ez nagyon gyorsan és az, hogy elég látványosan meg tudja magát szervezni újból. Na most igen ám, csak, hogy a középosztály az semmiféle ilyen politikai ideológiával idáig még nem jelentkezett. Önálló ideológiával. És a népi mozgalom ugye a polgári radikális irányzat és általában többi is, az MSZMP-t beleértve, mélyen hallgat erről. Na most mi ezzel a helyzet? Szóval kell ez nekünk? Vagy ezzel mit lehet kezdeni?

[01:54:09](#)

Bilecz Endre: Az MSZMP-en belül, az MSZMP-en belül én egy ilyen kísérletet látok. A Nyersék kezdik fogalmazni egy olyan polgárosodásnak a koncepcióját, aminek most vulgarizálva természetesen, egyszerűsítve az ügyet, az a lényege, hogy a párt apparátusokból és a hatalmi apparátusok, most a gazdaságot is beleértve menedzser típusú szakemberek legyenek egy ilyen korlátozott szocialista piacgazdaság. Hát ez az egyik feloldhatatlan varázsszó. Igaz? Hogy korlátozott szocialista piacgazdaság. Na tehát ezt a varázsszót most ne oldjuk, hanem fogadjuk el kiindulópontnak. Tehát ezen belül ez a menedzser réteg ugyebár úgymond helyt tudna állni elvileg feltételezhetően mondjuk egy ilyen piacszerű versenybe is, tehát versenyző vállalatok, műszaki közgazdász egyéb irányítóiként, mert van egy olyan szintű szakmai képessége. Igaz? És akkor hát úgy veszem ki Nyersék koncepciója szerint, hogy ennek kellene, a mai kisvállalkozói réteg azzal együttműködni, amelyik fenn tudja magát tartani. Hát ez gyakran elő is fordul, hogy mit tudom én, a párttitkárok gyerekei házasságot kötnek a kisvállalkozók lányaival vagy stb. oda-vissza. Nem? Ez elég gyakori ilyen szempontból. Véleményem szerint ez egy épp olyan torz dolog, mint amikor Magyarországon egy zsidó vallású nagypolgár ugyebár először megszédte magát, utána báróságot szerzett magának, de úgy legitimálta magát végül, hogyha a lányát hozzáadhatta valamelyik viszonylag lecsúszott dzsentrihez. Ez épp olyan fajta konzerválódás, hogy asszimilálódás fölfelé a társadalommal szemben. Igen.

[01:55:53](#)

Szóval itt van. De ez a koncepció körülbelül legalább fogalmazódik, hogy valami módon ezt meg lehet csinálni. Más oldalról én az MSZMP-en belül ilyeneket nem látok, csak általában vett aranyházú szónoklatokat hallok évek óta. És főleg nem látom azt, hogy ez ideológiai szinten komolyabban megfogalmazódna, mégpedig közérthető szinten, ami a társadalom számára is jelentene valamit. És hát mondjuk a hivatalos ideológusok pedig ettől mindig a legtávolabban álltak, akár az Aczél, akár a mostani utóda, aki hát igenis a hagyományos neosztálinista ideológiai, meg egyéb struktúrákat képviselik, és azoknak a szószólói. Nem? Hát Magyarországon ma a konzervativizmusnak a vezérszónoka közismerten az MSZMP KB ideológiai titkára. Ezt napról napra tapasztaljuk. Szóval ilyen szempontból ezt látom. Na most a polgári radikális irányzatoknál úgy gondolom, hogy borzasztó nehéz a helyzet, hisz végül is Magyarországon a polgárság elég felemás volt, ugye '45 után is, és ezt a polgárságot pedig a polgári létmódjában, hagyományos létmódjában megszüntették, felszámolták '48-ban, illetve a polgári értékeknek, az urbánus polgári értékek hordozóinak a többségét fizikai értelemben kiirtották és eltűzelték. Ez egy történelmi tragédia Magyarország számára ilyen szempontból is. Tehát nem csak emberi meg egyéb tragédia, hanem történelmi, társadalmi fejlődési tragédia is. Nevezzük nevén a gyereket, a budapesti és hát a vidéki városok zsidó polgárságának a kiirtásáról van szó. Tehát itt egy hatalmas törés van ilyen szempontból. Ugye? Tehát itt az egyik része a dolognak.

[01:57:41](#)

A másik pedig ez a nemzeti polgárosodás, ahogy ezt Erdei a műveiben fiatakorában leírta, ugye, mielőtt a marxista megváltó eszmét fölfedezte volna magában, szóval mondjuk úgy '43-ig, az körülbelül ez a szerves magyar polgárosodás, amelyik a mezővári **[hang megszakad]** 1971-es magnóra mondott tanulmányát *Az európai társadalomfejlődés értelmét* egy olyan szintű ideológiai műnek tartom, amelyik egy szinte teljes társadalomfilozófiai rendszer attól kezdve, hogy van egy antropológiai megalapozottsága. Hát, hogy az embert ugye a félelem mozgatja és az emberi fejlődés felfogható úgy, hogy az ember menekül a személyes, meg a társadalmi, hatalmi félelmei elől, és ezért építi ki a szabadságnak a kis köreit. Tehát akkor egy antropológiai megalapozás után jön a legalapvetőbb társadalomfilozófiai princípium a cél a szabadság. Igaz? Utána jön a szabadságnak, a princípiumnak a megvalósítási eszközei az akcideneciái ugye, hogy az arisztotelészi klasszikus filozófiai rendszer alapján menjek. És ennek az akcideneciák, a szabadság akcideneciái a demokrácia, az emberi jogok, a politikai jogok és a demokratikus politikai intézményrendszer, a tulajdonszabadság, a kulturális szabadság, kulturális autonómiák és így tovább. Bibó itt ebben a művében egész alapvető megállapításokat tesz a szocializmus jellegéről. Mit tart a szocializmusnak, mit nem.

[01:59:21](#)

Tehát úgy gondolom, hogy ezt a modern nemzeti mozgalmat, ha Bibót komolyan venné, azt sem hozná különösebben zavarba, hogyha mondjuk kijönne egy olyan magyar alkotmány, amelyik azt mondja, hogy egy párt akkor működhet vagy egy politikai mozgalom, hogyha a szocializmushoz való viszonyát tisztázza. Én úgy gondolom, hogy a Bibó, amit leír *Az európai társadalomfejlődése értelmé*-ben ez a nemzeti mozgalom a bibóizmusként elfogadva legalább úgy tudná tisztázni a viszonyát, mint mondjuk a reformkommunisták a Gramsci meg a Lukács meg a többi alapján. Legalább annyira. Tehát nemcsak taktikailag kellene kimondani, hogy igenis van tisztázott viszonyunk a szocializmushoz elvileg meg minden, mint mondjuk a reformerek megtett (?), a párton belüli reform irányzatoknak, és azt hiszem a kettő egymástól nem is áll olyan fantasztikusan távol.

[02:00:13](#)

A bibóizmus ilyen szempontból nem abban különbözik, mondjuk a marxista meg hát egyéb szocialista elméletektől, hogy a szocializmust nem fogadja el. Hanem abban különbözik, hogy kicsit másképp fogalmazza meg mit ért szocializmuson és a sztálinizmustól, most a dogmatizmus gyűjtő nevéként használok a sztálinizmust. A sztálinizmustól abban különbözik, hogy soha nem fogadta el egy pártnak és egy társadalmi osztálynak a vezető szerepét sem diktatórikus, sem hegemonisztikus formában. Hanem azt mondja, hogy a társadalomnak a célja a kölcsönös szolgálatok, a kölcsönös szolgáltatások társadalma, a szabadság társadalma, ahol nincs osztályoknak és pártoknak vezető szerepük, és nem hiszünk az öt évig, meg tizenöt évig, meg százötven évig tartó átmeneti időszakokban sem, hogy mondjuk egy akár diktatórikus, akár hegemonisztikus formában uralkodik egy párt, és akkor ez ugyebár a szabadsághoz való átmenethez vezet, mármint a szocializmus hosszú átmeneti szakasza kommunizmus felé, hogy lefordítsam a hivatalos verzióra a mondandómat.

[02:01:20](#)

Szóval erről van szó. És ilyen szempontból nekem meggyőződésesem, hogyha ezt el tudjuk érni, akkor igen, ez a nemzeti radikalizmus, ez a nemzeti gondolat, mert én inkább nevezném ezt a

nemzeti mozgalomnak és nemzeti gondolatnak, mint népnek, mert tényleg inkább erről van most szó. Ez azt jelentené akkor, hogy így meg tudja magát fogalmazni és azt is meg merném kockáztatni, hogy amellet ez, hogy ez össznemzeti programokat megfogalmaz, igenis vannak olyan kitüntetett társadalmi rétegek, amelyeknek az aktív támogatását ma nagyon komolyan, teljes egyértelműséggel meg kellene célozni, és nyilvánvaló, hogy itt azokról a rétegekről van szó, amelyek már most polgárosodtak, vagy pedig polgárosodni szeretnének, és ehhez valamiféle esélyük van. Véleményem szerint, akik félig-meddig polgárosodtak az értelmiségnek bizonyos vállalkozói és autonóm csoportjai, akik rendelkeznek egy bizonyos szellemi, kulturális autonómiával, konvertálható tudással és teljes egészében nem épültek be a hatalmi apparátusokba. Végül is az értelmiségnek a nagyon kis csoportja épül be teljes egészében a hatalmi apparátusokba, ezt nem szabad elfelejteni, a marxista értelmiséget is értem ez alatt.

[02:02:35](#)

Szóval nagyon kevesen, főleg a lelküket nagyon kevesen adták ám el most ilyen típusú márványház építőknek. Azért vigyázzunk! Most én nem akarom a kommunistákat mentetni, de ezt jó tisztázni, hogy a párton belül ezek az értelmiség és nemcsak értelmiségi párttagság jelentős része érzelmileg, mentalitásban, minden legalább olyan távol áll a márványozók lelki világától, mint mi. Ezt azért az igazság kedvéért tisztázni kell. És, szóval ez az egyik része a dolognak. A másik, hogy itt igenis Magyarországon a '80-as évek eleje óta nyíltan van egy viszonylag széles társadalmi réteg, amelyik a polgárosodásban eredményeket ért el. Vállalkozóként, kistulajdonosként, kettős tulajdonosként, kettős munkavállalóként, hasonlóként. És biztos, hogy ennél a rétegnél egy kulturális cél meg egy politikai ideológia, egy népszerű, kézzelfogható politikai ideológia hiányzik legjobban, hogy ez meglegyen. Tehát ez nagyon ide tartozik.

[02:03:44](#)

És végül van egy hatalmas tömeg, amelyik polgárosodni szeretne és ehhez minimális esélyei vannak. Egy csomó olyan ember, aki mit tudom, a mezőgazdaságban jobb területeken dolgozik, háztáji, hát ki tudja használni. Ez önmagában egy több százézes réteg. Szóval én gyakorlatilag majd azt mondom, hogy változtatva a változtatandót, körülbelül megjelöltem ezzel a Kisgazda Pártnak a '30-'40-es években a társadalmi bázisát, és megjelöltem egy nemzeti demokratikus, magyar demokrata mozgalomnak a potenciális, sőt valóságos társadalmi bázisát a '80-'90-es években, ahol a folyamatot el kell kezdeni, el lehet indítani, mert ezek a rétegek ebbe keményen érdekeltek. És azzal az illúzióval pedig mindörökre le kell számolni, amit egy ilyen viszonylag közismert példa. Arra emlékeztek talán az Illyés a '30-as években írja le Petőfi életrajzában, hogy a Petőfi se azért lett forradalmár, mert ő egy mit tudom én lumpen családból származott, amelyik egy abszolút társadalom alatti helyzetben volt mindig, hanem nem utolsó sorban lelkileg is azért lett a Petőfi forradalmár, mert például az apja a polgárosodásnak egy bizonyos minimális szintjére eljutott, és utána onnan visszazuhant. Igaz? És ez az ő életét is meghatározta. Ez az effektus többnyire ma is áll.

[02:05:03](#)

Tehát még egy szeretném megfogalmazni, hogy Magyarországon egy demokratikus demokratizálódásnak és polgárosodásnak egyáltalán nem biztos, hogy azok a rétegek lennének a fő hordozói és zászlóvivői, amelyek soha a polgárosodásnak az önálló egzisztenciává válásnak a közelébe se jutottak, vagy nem juthattak. Mondjuk például bizonyos nagyipari

segédmunkás rétegek és hasonlóak. Mert ők bizony úgy gondolják el, hogy a saját életükben legfeljebb ez a társadalom valami olyan lehetőséget biztosít számukra, hogy megélhetés legyen, becsületben fölneveljék a gyerekeiket, a létjogaikat kielégítsék, ami minden embernek jár ugyebár, hogy úgy mondjam alanyi joga, hogy én is divatosan fejezzem ki magamat. Szóval ilyen szempontból nem biztos, hogy ez lenne egy következetes polgárosodásnak és demokráciának a fő hordozója. Tehát jó lenne leszámolni azzal a misztikummal, hogy mondjuk a csepeli nagyüzemi munkásság. Egy nincsen csepeli nagyüzemi munkásság. Ez olyan kérdés, mint miért nem harangoznak a faluban? Egy azért, mert nincs harang. Azon kívül még számos oka van. Igaz?

[02:06:11](#)

Tehát alapvetően erről van szó, hogy itt 40 éve folyik ez a hatalmas mese, állandóan, hogy a munkásosztály megmutatja, meg '56-ban is a munkásosztály mutatta meg, meg az összes ez a hatalmas ilyen marxista, hát marxista, na hát szóval, hogy is mondjam létező szocializmus mitológiája, ami így félig-meddig zavarosan beépült a magyar köztudatba. Én úgy gondolom, hogy valahol nem itt kellene dolgot elkezdni, hanem a célok szempontjából megfogalmazni, hogy mit értünk polgárosodáson, mit értünk demokratizálódáson és széles társadalmi rétegek, amik középréteggé akar válni, meg akar élni, kezdeményezője lenne az ügynek és vinnék komolyan tovább. Én, ha nézem a Magyar Demokrata Fórumnak jó néhány nagyobb szervezetét ahogy megalakult, a dunántúliak, meg az észak-magyarországiakat ismerem legjobban, az alföldiekkel nem beszéltem, a debrecenieikkel meg a szegediekkel. Pécsen például, ahol ott volt az ügyben némi szerepem ugye, meg másutt is. Hát például a Fórum tagjainak 40%-a pedagógus.

[02:07:23](#)

Tipikusan az az értelmiségi réteg, amelyik emelkedni akar, mert más a tudása és más a társadalmi helyzete ezek közötti feszültség miatt. Pécsen például körülbelül a tagoknak 20%-a kisvállalkozó. Egyértelmű a képlet. Ugyanakkor a tagok másik 20%-a pedig olyan nagyüzemi melós vagy műszaki értelmiségi, amelyik tulajdonképpen a hivatalos statisztikai beosztását tekintve munkás, a valós társadalmi helyzetét, életérzését és képletét tekintve pedig polgár. Bányász és ilyesmi. És nem akar ebből lesüllyedni. Mert ő az, aki egyrészt van veszténivalója, másrészt van egy olyan minimális autonómiája gondolkodásba, vagyonba, szakképzettségbe, ami egy minimális védeltséget nyújt neki, és magyarul mondván nem tojja össze magát, hogyha x hadnagy elvtárs civilben ott megjelenik és érdeklődik a főnökénél, hogy mit ugrál ez a Pista, hogy a Demokrata Fórumba pofátlanul belépett. Mert közismerten minden egyes fórum tag után személyes nyomozást csináltak a fiúk, nehogy unatkozzanak.

[02:08:38](#)

Szóval egyértelmű miről van szó. Igaz? Tehát itt van, és a fennmaradó 20% pedig diák, egyetemista, aki hát, hogy is mondjam jövője, egyéb vagy politikai ismeretei alapján kapcsolódik ehhez a réteghez. Pécsen még jellemző az, hogy a volt kiskgazdapártiak, hát, ami közismerten a Kiskgazdapárt legerősebb centruma volt mindig Magyarországon. A párt félig-meddig onnan indult teljesen Nagy Ferenc, a Kovács Béla onnan valók, ugye meg a Vörös Vince bácsi. Ez a réteg belépett a Demokrata Fórumba, mindegyik a volt párt volt országgyűlési képviselő is, meg mindannyian tehát mondjuk ez egy baranyai specialitás. De körülbelül nagyjából ugyanez a fórumnak hasonló erősen az összetétele Szombathelyen, Győrben is félig-meddig, Sopronban egy az egyben ez a helyzet.

[02:09:29](#)

Sopronban van kétszáz tagja a Demokrata Fórumnak egy kisebb városban. Most ez tipikus, hogy ilyen helyeken, mint mondjuk Sopron, Nagykanizsa, Balassagyarmat, tehát ahol fölējük csináltak egy megyeszékhelyet vagy a megyeszékhely árnyékában vannak. Ugye? Hát mondjuk Salgótarján, Győr illetve Egerszeg árnyékában, vagy itt is Gyulán meg hát hasonló. Ugye? Ott teljesen egyértelműen ez az önkormányzati elv is és a megyerendszer élén támadása is napirenden van. A társadalmi bázis hasonló, és a célok is ebbe az irányba mennek. És amit én a Fórumba, merthát végül is most az eszmeváltásom kicsit efelé tendál, azt látom, hogy a tagság döntő többsége keményen követelné, hogy a mozgalom legyen politikai, legyen egy minimális politikai programja és ezeket az alapvető polgárosodási és demokratizálódási célokat fogalmazza meg politikai programban.

[02:10:24](#)

Tehát én körülbelül ezt látom, amúgy pedig körülbelül azt tapasztalom, közepes és nagyobb vidéki városokban, hogy a nagyüzemi munkásságnak olyan része is, amelyiknek nem ilyen direkt, nem lehetnek direkt polgárosodási célkitűzései csak vágyai, pillanatnyilag hezitál, és úgy készen áll, hogy egy blokkban, ha tovább oldódik a helyzet és nem ilyen osztályharcos fenyegetőzések hallatszanak az országos tévé szájából ugye, akkor esetleg testületileg belép. Főltéve ha programot tudunk adni egy-két hónapon belül és nem köröznék le bennünket, mert végül is azt hiszem, hogy a kormánynak a legeslegnagyobb célja az lenne és legnagyobb öröme az volna, hogyha Magyarországon úgymond úgy lehetne pluralizmust, meg demokráciát meg minden csodát bevezetni, hogy ez a hallatott társadalmi mozgalom 20, 30, 50 részre szétforgácsolódna, atomizálódna és különféle 50, 60 fős szervezetek, csoportok és pártocskák egymással acsarkodnának és mindegyik külön-külön keresné a hatalommal való kompromisszumkötés lehetőségét. Ennél nagyobb öröme egy kormánynak, egy burkolt diktatórikus kormánynak nem lehet az életben, mint amikor a demokrácia erői egymással szembefordulnak és külön-külön keresik a hatalommal a külön kompromisszum külön kegyeit, és amiből soha nem jött ki semmi és így sem jött, így sem fog kijönni semmi, ha ne adj isten esetleg így alakul a helyzet.

[02:11:56](#)

Szóval körülbelül ezt látom, és ilyen szempontból ez belső feszültséget jelent, hogy megalakult a Kiszgazdapárt ebben a nemzeti demokrata mozgalmon belül, aminek az egészet a magunként én szoktam nevezni, de még nem reménytelen a helyzet. Ha a Demokrata Fórum elő tud állni március közepéig, amikorra tervezzük az országos kongresszust, pontosabban az országos gyűlést, egy ilyen politikai minimál programmal, akkor én komoly esélyeket látok arra, hogy egyrészt ez, ez a nemzeti demokratikus érzelmű értelmiség zöme együtt marad, és ugyanakkor egy-két év alatt is, de főleg hosszabb távon egy rendkívül komoly, kemény és hát posszibilis társadalmi támogatást lehet szerezni. A társadalom nagy részéről, meg kell mondjam, hogy én nem osztom Vida István és egyéb marxista párttörténészek víziójába, akik a Kiszgazdapártban, mármint a '45-'47-es Kiszgazdapártban ugye csak a reakciónak a nagy konglomerátumot látták tisztán, pusztán és semmi mást, hanem hát én mást is látok benne. Én még azt is el tudnám képzelni, hogy ne adj' isten még többségbe is kerülnénk ebbe az országba, és ebbe a társadalomba. Hát a parlamentbe nem azon, mert arra majd vigyáznak, mert, hogy úgy menjen a dolog. Igaz? De mondjuk ebben a társadalomban, sőt, én odáig el szoktam menni, mikor már nagyon elszemtelenedem, ilyen harmadik utas tévelygőként, hogy kijelentem, hogy mi vagyunk a Ferencváros, hogy több szurkolónk van, mint a többinek együtt, sőt még azok is

nekünk szurkolnak a lelkük mélyén, akik ezt nem merik bevallani, mert mondjuk az Újpesten pályagondnokok stb. Igaz?

[02:13:40](#)

Szóval úgy érzem ilyen szempontból, hogy ez sem kizárt, hogy mi leszünk egyszer a Ferencváros. Az MDF jelvényére egyébként jellemző, hogy van egy kis zöld karimája, vagy piros karima fönn a szélén és a fehér az egész alap, és zölddel van beírva, hogy MDF. Most ez hülyéskedem, nyilván. De na! Szóval erről van szó. És az biztos, hogy itt, kérem szépen most egy sportba én nem akarok belemenni, de az biztos, hogy komoly szurkolótábora itt összességében annak a csapatnak van most egy jelképes értelemben, amelyik a magyar társadalomból nőtt ki, és amelyik, amelyiket a magyar társadalom érzelmileg támogatja, mert tulajdonképpen más csapatok is kinőttek, de azokat kisajátították. Igaz? Az angyal földi csapatból, hát hogy is mondjam, szakszervezeti meg egyéb csapat lett. Nem? Az újpesti csapatból hát, hogy akárhogy szépítjük BM csapat lett, a Karcagból (?), Kispesztiből (?) akárhogy nézem katonai csapat lett stb. Nem?

[02:14:46](#)

Persze. Erről van szó, hogy itt két társadalmi bázis van. Az egyik, amelyik nagy és kiterjedt. A problémáival együtt most jelképes értelemben ez a Ferencváros, a másik pedig legalább úgy gyökeredzik a magyar demokrácia talajába, csak nem olyan kiterjedten és szóval nagyobb tömeg támogatással. Ez pedig az MTK. Ez kellemetlen, de ezt is meg kell mondani. Tehát magyarán, politika nyelvére fordítva a szót komolyan, Magyarországon a polgári radikalizmusnak is komoly gyökerei vannak, és egy bizonyos társadalmi réteg ma is komolyan és egyértelműen támogatja. És én semmivel nem szeretem kevésbé mondjuk Litván György és Szabó Miklós történészeket, mint mondjuk Szabad György és Fürj Lajos történészeket. Érted?

[02:15:34](#)

Tehát én éppúgy tiszteletben tartom a polgári radikális eszmevilágot is, bár magam nem tartozom oda. Mert nehezen tudnám elképzelni, hogy egy ilyen dunántúli parasztcsaládból származó valaki kicsoda, mint jómagam vagyok, mi a csodát keresne ott, de tiszteletben tartom őket maximálisan és biztos, hogy Magyarországon a valaha is lesz demokratikus Magyarország, akkor ennek a demokratikus irányzatnak is lesz egy tisztas, komoly jövője és szerepe ebben a magyar demokráciában, éppúgy, ahogy egyébként a szocialista irányzatnak is lesz. Ez biztos. Na jó de hát őket nem kell olyan nagyon védeni, mert önekik aztán igazán van orgánusok és fórumok. Nem? Azt, hogy nyugodtan mondhatják a magukét. Hát nekem úgy tűnik, hogy egy-két reformpolitológusnak nagyobb sajtója van, mint a miniszterelnöknek. Már az újnak. Messze nagyobb. Nem?

[02:16:30](#)

Szóval én körülbelül ezt látom ebben a szituban, hogy ebbe az irányba lenne célszerű, hogyha magyar társadalom el tudna mozdulni. És természetesen ez koalíciót jelentene a szó politikai értelmében. Én személy szerint arra is hajlanék, hogy a Magyar Demokrata Fórum, ha szellemi mozgalom akar maradni, ám maradjon és a Fórumba ugye hát mindenki mondja a magáét, de célszerű lenne, hogyha a Fórumon belül egy szűkebb politikai mozgalom is alakulna, az úgynevezett ilyen nemzeti demokratikus. Konkrétan politikai célok megfogalmazása alapján működne ez az egész. Én ezt sehogy máshogy nem tudom ideológiailag elképzelni, csak a Bibó

István átfogó ideológiai koncepció alapján és ehhez kellene hozzáépíteni más kultúra és egyéb elgondolásokat, a részegységeket. És úgy akkor menne valahogy a dolog. És természetes, hogy emellett Magyarországon lennének más demokratikus pártok is működni fognak meg, ahogy meggyőződésem szerint lesznek is, mert hát az időt örökké nem lehet visszaforgatni. Nem hiszem, hogy a Magyar Párt olyan kedvező helyzetben lenne, hogy a Jaruzelski típusú, úgynevezett megoldással kísérletezzon.

[02:17:46](#)

Nem azt mondom, hogy nem lehet megcsinálni erőszakkal, csak nem vezet sehova. Másrészt pedig hát nem szabad, másrészt pedig egyet nem szabad elfelejteni, hogy itt a világpolitikában két dolgot már annyiszor megjósolt a magyar értelmiség örök pesszimizmusa. Az egyik az, hogy Amerikában a Reagan és egy következetesebb amcsi külpolitika meg fog bukni. Szemlátomást nem hajlandó megbukni már lassan tíz éve. Igaz? És komoly eredményeket produkál. Kettő, itt ezerszer megjósolta mindenki, hogy a Gorbacsov azonnal meg, vagy holnap meg fog bukni, mint a vödör. Gorbacsov makacsul nem akar megbukni. De azért ez két viszonylag jelentős tényező, amit figyelembe kell venni és egyáltalán az európai fejlődést és az európai politikai fejlődést. Az egységes Európa irányába menő törekvéseket szintén ajánlatos lesz hosszabb távon figyelembe venni, mert Magyarországnak a feltételeit ezek nagyon komoly mértékben meghatározzák, és azt hiszem, hogy inkább kedvezően, mint kedvezőtlenül befolyásolják.

[02:18:51](#)

Az egyetlen igazán nagy probléma az, hogy gazdaságilag Magyarország pár év alatt lesüllyedhet abba a reménytelen helyzetbe, abba a gödörbe, ahonnan egyszerűen nem lehet kikapaszkodni, nem lehet kimászni, és akkor se Keletet, se Nyugatot komolyan nem fogja érdekelni Magyarország, mert akkor csak az érdekli, hogy föl ne robbanjon az egész. És na. Éhen ne dögöljön itt Európa közepén, másrészt pedig ne legyen egy törő-zúzó anarchia, egymás gyilkolása. És aztán hagyja szép csendesen a gödörből pislogni, mint azt a bizonyos miskolci békát ugye a kocsonyából. Hát, ahogy gyakorlatilag kezelnek sok ilyen fejlődésben álló, eladósodott országot és Lengyelország is közel áll ehhez, hogy így kezeljék. Nagyon közel. Magyarország még ennyire közel ehhez nem áll. Bár hát a főtitkár úr elég világosan megfogalmazta, hogy a szocialista kísérlet akkor is fog folyni akármeddig tart a válság is, akármi lesz a következménye.

[02:19:53](#)

Beszélő 1: Nem tudom, van-e még valakinek kérdése?

[02:19:56](#)

Bilecz Endre: Én itt agyon beszéltem az embereket.

[02:19:58](#)

Beszélő 1: Elégge elszállt az idő és [...] energiában is [...] úgyhogy [...]

[02:20:04](#)

Bilecz Endre: Hát ezt ti tudjátok!

[02:20:08](#)

Hát nem tudom, én nagyon edzett vagyok, mert ilyenkor szoktak elkezdődni az eszmecserék hosszú időre.

[02:20:13](#)

Beszélő 3: Én azt javaslom, hogy tartsunk szünetet és akkor szűkebb körben, aki még óhajt beszélni [...] az tegye meg, aki távozni szeretne az [...]

[02:20:23](#)

Bilecz Endre: Ja, világos persze nehogy udvariaskodásból itt maradjanak.

[02:20:26](#)

Beszélő 3: Úgyhogy egy öt-tíz perc szünet után, nem is kell úgy össze [...] majd spontán összeverődik úgyis [...]

[02:20:33](#)

Bilecz Endre: Persze, ha akar valaki.